

LIBER TERTIUS

DE IUSTITIA ET IURE.

U B I

DE CONTRACTIBUS UNIVERSE, ET PARTITE.

PRÆLOQUIUM.

D eas tandem iuris & iustitiæ præceptiones tradendas pervenimus, quæ promissa, pacta, & contractus in hominum commerciis valde frequentes dirigunt, & moderantur. Sunt vero contractus veluti comparandarum divitiarum instrumenta, quibus disponendis aprandisque tota desudat hominum cupiditas. Non ablutam a veritate, si dixerò, in his contractibus suam fixisse sedem avaritiam, suasque exercere vires omnes, quibus circumvenire leges, pervertere iura, facere iniustitias, honestate fraudes incredibili versutia perterant. Videbis eundem contractum sola verborum diversitate oppositas induere formas, alteram iustitiæ, fenoris alteram. Videbis alios contractus nominatos, alios innominatos, ut vocant, ita iustitiæ obfidere, ut deprehendi eiusdem nativa facies vix ab expectatioribus possit. Disputatio de contractibus universa spectatis non adeo impedita est, ut magnum facessat negotium. Verum dum eisdem ad praxim, hominumque societates, & commercia redactos, dispiciendis aggredimur, aqua hæret, undique difficultates, & quidem gravissimæ, ac scopali non infrequentes occurrunt, a quibus declinare vix concessum est. Quare si in via immunita, totaque salubris plena aberrare non raro contigerit, facilius æqui rerum ælimatores veniam dabunt. Ut mihi, & lectoribus, quoad fieri potest, caveam, operam dabo ne incerta, & obscura decretorie definitam, quoad fieri potest, caveam, operam dabo ne incerta, & obscura decretorie definitam, sed quoties lumen non affuisset, doctiorum iudicio dirimendam subiciam controversiam. Neque enim in difficilioribus fateri ignorantiam meam pudebit, ne mei causa ceteri erent. Siquidem Auctoris aberrationes in quacumque materia plurimum pernicitiosæ sunt; verum in his quæ iustitiæ commutatem spectant, maxima pariter absurda, & restitutionis debitum inducunt. Ideo in eiusmodi controversiis peculiari opus est cautiose & diligentiæ. Divitiarum augendarum cupiditate ardent homines. Cuiuscumque Auctoris opinio nulla fat illis est ut contractus quos lucrando comparando idoneos reputant, pro iustitiæ licitiquæ habeant. Ne itaque lectoribus aberrandi anxia præbeatur, maiori qua fieri potest perpicacitate contractuum iustitiæ expogenda est, & veluti ob oculos referenda. Quod ut præstetur, divinum auxilium demississimo animo implorandum est.

DISSERTATIO I.

DE CONTRACTIBUS UNIVERSE.

CAPUT I.

Contractus finitio, eiusque causæ, atque proprietates.

Varias contractus finitones Theologi, & Iſti exhibent. Gerſonius II. Part. quaternario 3. considerat. 9. situm contractum docet in conformitate ad leges civiles. Hanc finitionem Conradus tract. 1. quest. xvi. merito reiecit, eo quod omnes fere contractus iure gentium, non civium legibus sint introducti. Hanc alteram definitionem Conradus tradit. Contractus est actus qui est re, litteris, verbis, vel consensu celebratus, quo transferitur res de uno in alium quoad aliquam dominionem, vel usum, vel etiam aliam speciem iuris definiti: vel si debens transferre non transierit, obligatio succedit ad interest. P. Paulus Comitulus S. I. celebris Theologus hanc Conradi definitionem, ut nimis verbosam, & redundantem, iure improbat.

II. Contractum bifariam considerant Iſti, late, & presse acceptum. Illum pro pacto accipiunt, & ex Ulpiano I. Libro 2. ff. de verb. signif. definiunt, quod sit *duorum, vel plurium consensus, atque conventio*. Contractum presse acceptum ex eodem Ulpiano hac definitione explicant: *Est iure citroque obligatio*. Cuius finitionis sensus non est, quod contractus sit ipsa obligatio, quæ effectus eiusdem contractus est; sed quod sit conventio inter duos, ex qua obligatio oritur. Si contractus perfectus sit, & absolutus, utriusque; si imperfectus, ex una tantum parte obligatio oritur. Contractus renditionis, emptionis, locationis, mutui, aliique absoluti sunt, & perfecti, utriusque obligantes. Contractus late accepti comprehendunt contractus gratuitos, alioque, in quibus ex una demtaxat parte obligatio datur; ut contingit in promissione, in donatione ante acceptationem, in deposito, in pignore &c.

III. Ut contractuum naturam penitus inspiciamus, eorandem causæ explicandæ sunt. Hinc porro princeps est, inquit P. Paulus Comitulus Lib. I. cap. iv. causa finalis,

quæ causam effectivam excitat, provocatque ad proceandum effectum, mediæque paranda quibus finis obtineatur. Porro contractuum finis est civitatum, & humani generis bonum. Contractibus quippe sublati, civitatum, & humani generis societates concidit. Idque probat citatus Comitulus ex ipso Aristotele, qui in VII. Politic. Reipublicæ optimæ ordinatæ formam exprimit, lesque complectitur, quibus carere civitas nequit, nempe de alimentis, officia, arma, habenda, confluente pecunie facultatem, rei divitiarum cultum, & sacrificium. Valeant hæretici, inquit P. Comitulus, colique pudent, dum in Ecclesiâ christiana a Sacerdoto verum ablegant sacrificium; cum ipse ethnicus Aristoteles noluerit suam Reipublicam sacerdotio carere, & sacrificio. Ultimo loco iudicium requirit pro utilitate, & iustitiâ contrahentium.

IV. Ad hunc finem assequendum commercia inventa esse, sodalitates, conjugia, & amicitias, subdit P. Comitulus ex eodem Aristotele III. Polit. cap. vi. Amicitiam omnibus civitatum bonis præfert Aristoteles II. Polit. cap. 111. Nam amicitia civitates continet: & supervacanea essent iustitiæ tribunalia, si amicitia inter cives vigeret. Quandoquidem idcirco in civitatibus erecta tribunalia sunt, quia aliorum bonis alii invadebant, famam, & exultationem vexabant, nec liberis, & uxoriis parebant: quæ mala, amicitia inter cives dominante, quæ mala, hæc siquidem non modo aliena non exulant, sed sua liberaliter elargitur; nec solum alteram nulla afficit iniuria, sed etiam de sua detrahit ornamentis, ut alienæ dignitatis honorisque opus augeat: concludit ex Aristotele Comitulus. Quæ sine doctrinæ mirifice exaltat christianæ Reipublicæ regimen mutuo amore nixum: ab hac quippe reciproca dilectione universam legem suam pendere divinus Legislator Christus testatur. Porro qua ratione necessaria est inter cives amicitia, eadem necessaria sunt contractus, quibus cives mutuos sibi tradant operas, & auxilia, & necessario quodam requiritis ac natura voluntario iure sua inter se communicent: & utro citroque datis & acceptis

rebus tum singulorum, tum omnium, bono, & inculmati provifum fit: inquit citatus P. Comitulus.

V. Causa efficiens contractus est humana voluntas duplici intracta dominio, rationis nempe, quod est liberum arbitrium; & rei, idest proprietatis. Alterum uti desit, contractus nullus est. Quamobrem contractus amentis, furiosi, infantis, rati non sunt.

Contractus enim actus humanus est, qui ab electione, seu libero arbitrio necessario dependet. Vi autem illius electionis inquit S. Thomas 1. P. *quæst. lxxxviii. art. 3. ad 3.* domini sumus nostrorum actuum. Præter dominium rationis requiritur dominium rei, seu ius transferendi dominium rei cuius sumus domini, in alterum aut in totum, aut in partem. Nemo enim transferre in alterum potest id quod suum non est.

VI. Notio igitur essentialis contractus est *duplicis voluntatis, dantis, & recipientis, de re quæpiam agenda, vel non agenda, sine aliquo exteriori manifestata, deliberata consensio.* Quatuor igitur sunt quæ in quolibet abfoluto perfectoque contractu requiruntur.

Primum est illius duplicis voluntatis declarata consensio. Prior voluntas appellatur offerens, provocans, & lacessens. Posterior recipiens, provocata, & lacessita. Voluntas illius qui merces suas venales exponit, offerens est & provocans, quia offert, & provocat voluntatem ementis; voluntas vero ementis recipiens est, & provocata: tametsi interdum e contrario accidat, ut nempe qui emens, offert, & provocet. Alterum est consensus, seu duplicis illius voluntatis, provocantis, & provocate, consensio, & coniunctio. Tertium obligatio, consensio, & coniunctio. Quartum actus effectus, quæ uterque contrahens debitum suum explet. Contractus itaque prior est obligatio, ne, & hæc actioem præcedit. Obligatio, & actio altera est civilis, naturalis altera. Civilis eget aut testium, aut tabularum, aut ahiographi, vel singraphæ probatione. Naturalis mentis, & conscientia testificatione contenta est. Duplex itaque in quolibet contractu considerari forma potest. Prima essentialis, quæ semper, & ubique apud omnes ægætes comitatur. Altera adventitia, seu accidentaria, quæ in iure alienius populi, aut Principis constituta est. Ex quatuor ergo recentibus contractus prerogativis duæ primæ ad formam contractus pertinent. Nam contractus est de re aliqua agenda conventio. Sed homines convenire de re aliqua agenda, vel non agenda nequeunt, nisi mutua concordia signo aliquo exteriori declaratur.

Hanc vero reciprocam voluntatem concordiam obligati consequitur, tamquam formalis effectus.

VII. Materia proxima contractus sunt actus humani ad iustitiam attinentes. Conveniunt duplici contrahentes simul & consentiunt aut de aliquo facto, aut de aliquo actu humano. Hinc omnes contractus ad hos quatuor quos inominatos vocant, eo quod proprio peculiari nomine careant, revocantur. *Do, ut des: Do, ut facias: Facio, ut des: Facio, ut facias.* Hi contractus, dum executioni mandantur, aliquam speciem, seu formam determinatam induunt: quod apprime notandum est ad fraudes, & senora præcavenda. Ut enim contractus aliquis ab iniustitia purgetur, & a mutui natura extrahatur, revocari ad aliquem contractum inominatum solet; ac si rerum genera abique aliqua specifica differentia executioni libelle possent. Verum de hoc infra.

VIII. Ex constituta doctrina hæc eruit P. Comitulus definitionem. *Contractus est minimum duarum voluntatum, provocantis, & provocate, quæ dominio rationis, & rei prædite sunt, legitima consensio ad rem aliquam agenda, vel non agenda, externo aliquo signo declarata, atque ad civitatem, humanique generis bonum instituta.* Finitio illihæc, etsi collata & distilla videatur, nihil tamen redundans, nihil non necessarium includit; ut contendit P. Comitulus, cui prolixius subseribo: immo cum eodem assero, eas definitiones esse labidiores quæ laculentius rerum naturas patefaciunt. Porro definitiones quæ omnes rerum causas exprimunt, rerum naturas declarant laculentius quam definitiones quæ solo genere, & differentia constant; ut ex ipso Aristotele, qui in *Metaphysic. tex. 6.* esset Architar definitio, eo quod in rebus definiendis necessarias causas includebant, evincit citatus P. Comitulus.

IX. Præstatam contractus finitionem duodecim consequuntur proprietates, quæ idea P. Comitulus enumerat, suntque sequentes. Necessitas, utilitas, libertas, contraria pactio, bona fides, soliditas, iustitia, honestas, benignitas, expressam, vel tacitam habens donationem, obligatio, actio, domini translatio. Duæ primæ ex fine proficiuntur, qui est civitatum, & humani generis bonum. Necessitas tamen hæc est ut in quolibet contractu bonum publicum civitatum occurrat, sed fat est quod eidem contractus non repugnet. Cetera quæ proxime sequuntur, ex

caus-

causa efficiente erumpunt, nempe ex duplici voluntate, lacessente, & lacessita, duplici dominio prædita, rationis, & rei. Sexta et materia emergit: liquidam contrahentes non de ficta, & simulata; & mente tantum cogitata, sed de re vera quæ in rerum natura existit, aut existere valeat, paciuntur. Postrema seu ex forma, seu ex reciproca consensione, signo exteriori manifestata, oriuntur. Proprietates istæ non eodem modo contractum afficiunt. Nam duæ primæ quæ suam ipsæmet, extrinsecus accersite sunt; quæ tamen a contractu iusto non sunt diductæ. Quæ materiam, causam efficientem, & formam consequuntur, proxime attingunt contractus naturam.

X. Istarum proprietatum connexio, & convenientia satis aperta est. Et primum, quod est necessarium, utile quoque est. Deinde quemadmodum id quod est valde difficile, impossibile fore reputat ab Aristotele in *1. de celo. text. 3.* ubi duplex diliguitur impossibile: alterum quod nunquam erit; alterum, quod neque facile, neque cito, neque fiet: & M. Tullius in *Partitionibus Oratoris* inquit: *Omne perdifficile sunt, perinde habenda sepe sunt ac si effici non possent.* Ite quod est valde utile in hominum vita, reputari necessarium debet, ut ibidem subdit Cicero: *Quod permagni interst, pro necessitate sepe habetur.* Utilitas rationem advocat actionum humanarum moderatricem. Rationi inest dominium in potestate deliberandi, & eligendi constitutum, cui dominio rationis iunctum est dominium rei. Libertas rationis comitem habet contrariam pactioem. Dicitur contraria pactio, quatenus contrahentes pacta addicere contractu libere valent, opposita proprietatibus naturalibus, non iniustis, quæ ab iustitia, & honestate contractus abesse nequeunt; sed est quæ ab istis naturalibus vocatur, quarumque ablatio neque iniustitia, neque honestas, neque legibus repugnat, ut salus infra declarabitur. Sequitur bona fides, quæ nulla violari pactioem debet. Ad bonam fidem liquidem attinet cavere ne quis in contrahendis rebus nequiter fiat, neque ficta rei imago nullibi existens commercio subiciatur: idcirco bonam fidem rei contrahende soliditas comitatur. Porro cum res suas cum aliis commutare minime deceat, nisi ex præcepto iustitiæ, & honestatis, ideo hæc duas proprietates iure humanum contractum officere dictum est. *Convenit autem* (inquit Cicero Lib. I. offic.) *in omni re contrahenda, vendendo, emendo, conducendo, locando, æquam & facilem ef-*

se. Quamobrem in exercendis commerciis benignitas quædam & facilitas, quæ distincta a donatione semper esse non debet, inventa est. Tandem cum iura omnia naturalia, divina, & humana servare iustas conventiones iubeant, merito tres extreme proprietates postre sunt, obligatio, actio, domini translatio. Hæc pauca ex prædico P. Comitolo delibavi, pluribus omissis. Integrum librum ipse occupat in singulis proprietatibus exponendis; sed inlitturi mei ratio orationem adeo prolixam non patitur. Quæ tamen maioris sunt momenti, infra sub examen inducam.

CAPUT II.

Contractuum partitiones variae.

I. Multiplices sunt contractuum partitiones, quas pluribus capitibus exponit P. Paulus Comitulus Lib. III. ex quo celeberrime res tantum pertransigam. Contractus dividuntur primo ex parte causæ finalis: & sub hæc ratione alius contractus est necessarius, alius non necessarius; alius utilis, alius non utilis. Quod si adeo inutilis sit, ut ledat aut publicam, aut privatam utilitatem, nullus est. Ex causa consensiente quidam contractus liber est, cui nulla vis, nullus metus extrinsecus alius causam dedit; coactus alius, quem extoritur probabilis & iustus metus, quo commoveri vir fortis & constans potest. Et quoniam voluntas alia est absoluta, alia conditionalis; alia imperfecta, alia perfecta; seu alia deliberata, alia indeliberata: contractus quoque alius absolutus, alius conditionatus; alius perfectus, alius imperfectus; alius deliberatus, alius indeliberatus. Ex forma, sive mutuo consensu, signo exteriori declarato, manant partitio Aristotelis in *P. Ethic. cap. 11.* ubi inquit: *Contractus quidam sunt voluntarii, quidam involuntarii. Voluntarii quidem sunt hi, quibus causa venditio, emptio, mutuum, fideiussio, commodatum, depositum, locatio, conductio. Voluntarii vero dicuntur, quoniam contractuum principium est voluntarium. Non voluntarium autem quidam sunt clandestini, ut furtum, adulterium, consocium, sepi alieni decipio, aut corruptio, eades dolo commissa, falsum testimonium. Alii violenti, ut verbera, vincula, mors, rapina, debilitatio corporis, malevolentia, contumelia. Difficilis apparet hæc divisio; cum contractus esse nequeat, nisi subulcum contrahitur, non consentientibus. Quis autem dixerit, in*

ce-

cede, in rapina, in veneficio consensum intercedere eius qui hæc iniustus patitur? Ut partitionis clara habeatur intelligentia, sciendum, contractum actionem esse iustitiam commutantis, cuius natura in æqualitate datæ, & accepti sita est. Illi igitur contractus hoc nomine appellandi sunt qui hæc tuerentur æqualitatem: & in illis facile intelligitur amborum contrahentium utro citroque consensio: qui contra ab hæc æqualitate recedunt, præfatam excludunt consensum. Numquid in nece violenta, quæ iniuste mortis cum vita commutationem habet, morientis consensus contractus appellatur, in quibus utraque pars consensum non præbet, ut sapienter interpretatur S. Thomas *loc. cit. lect. 4.* At forte dices, ultimas quæ enumerantur actiones Philoſophus, nullo modo denominandas contractus esse. Sed falleris. Nam apud Ictos omnis obligatio pro contractu usurpatur, ut perſpicue statuitur leg. *Omnes obligationem* si de iudicis, cuius legis verba hæc sunt. *Omnes obligationem pro contractu habendam existimandum est, ut ubique aliquis obligetur, & contracti videatur, quantum ex crediti causa videatur.* Porro ex maleficio, cadæ, & qualibet iniuria naturalis foribor obligatio pene subeunda. Quam obligationem non consensus voluntarius delinquentis, sed auctoritas legis vindicantis inducit. Quælibet autem obligatio penaliter voluntaria est, ut docet S. Thomas *l. p. quæst. xlviij. art. 5.* cui omnes subiacent. Ex utraque igitur parte præfati contractus sunt involuntarii, ut patet.

II. Ex parte materia finitimæ & proximæ emergit, ut alias dixi, partitio quætorum illorum contractuum qui proprio carent nomine: *Do, ut des: Do, ut facias: Facio, ut des: Facio, ut facias.* Ex parte materia remotæ oriuntur ceteri omnes contractus qui propriam nomen habent, ut *emptio, venditio, mutuum, permutatio singularis, cambium, commodatum, locatio, conductio, emphyteusis, feudum, pignus, societas* &c.

III. Ibi partuntur contractus in dividos, & individos. Ille est cuius materia dividitur, hic cuius materia divisionem non patitur. Dupliciter autem res aliqua dividitur, aut indivisa est, naturaliter, & intrinsece; & civilliter ex legis ac iuris præscriptioe. Ad cognoscendos autem contractus dividos, aut individos hæc tradunt regulam. Ea res civilliter dicitur dividenda cuius pars non tantam adfert utilitatem pro ratione partium, quantum totum pro ratione to-

tius. Quator vero modis docent contractus dici dividos, aut individos posse. Primo obligatione, & promissione: deinde divisione, seu distributione inter heredes: post solutione: postremo liberatione, & solutione. In contractu qui omnibus his modis dividendus est, reperiuntur res quæ numero, pondere, & mensura consistunt. Contractus omnino individui sunt servitutes reales rustice, ut vineæ, actus, via, aquæ ductus; servitus etiam urbana, ut servitus altius efferendi ædes. In his enim pars tantum servitutis deduci in obligationem nequit. Qui enim promittit iter per fundum suum, nequit itineris partem, sed totum promittit necessum est; ut clare declaratur in *l. Via, itineris* si de servitutibus, ubi hæc habentur. *Via, itineris, actus, aqueductus pars in obligationem deduci non potest: quia usus eorum indivisus est.* Notandum, magnum esse discrimen inter viam, actum, & iter. Nam iter est hominum, actus pecudum, & via vehiculorum. Quare qui habet viam, etiam habet actum, & iter; & qui habet actum, habet quoque & iter. Aliam contractuum divisionem tradunt Icti, ponens quos alius est contractus qui res, alius qui rei intervencit, alius qui verbis præfatur. Ii contractus res fieri dicuntur in quibus qualitas, & quantitas obligationis eæ res ipsa perſcipitur; ut sunt contractus mutui, commodati, depositi, alique. Illi vero contractus rei intervencit fieri dicuntur in quibus vis & pondus obligationis trahitur ex solo convento & pacto contrahentium. Contractus qui verbis celebratur, contractus est stipulationis.

IV. Ex tertia proprietate hæc oritur divisio. Contractus alius est liber liberate consilii, & electionis, alius libertate præditus est opposita vi, & metu: alius vim habens, & metum. Quæ divisiones sunt effective a causa efficiente, quæ est humana voluntas; a proprietate vero formaliter. Ab hæc quoque sequentes manant divisiones. Contractus alius est dolosus, seu fraudulentus: alius per errorem, & incertam factus: alius abique errore, & incertam incitus. A quarta proprietate hæc oritur divisio. Contractus alius habet passionem oppositam naturalibus proprietatibus: alius eadem non habet. Uterque autem potest esse iustus & rarus, ut supra explicatum est.

V. Quintam proprietatem hæc consequitur partitio. Contractus alius bonæ, alius malæ fidei est: de qua divisione habet infra. Sexta proprietates hæc comitem habet divisionem. Contractus alius solidus & verus: alius adum-

bratus

bratus & simulatus: alius inanis & cassus, cuius nullum in rerum natura extat fundamentum. Ad septimam proprietatem hæc referuntur divisiones. Contractus alius est legitimus: alius contra legem seu divinam, seu humanam, seu naturalem, qui contractus vi devincitur conscientie caret: alius est rerum æqualitatem conservans, alius ab eadem recedens: alius est eum severitate iuris, alius cum lenitate incitus: alius solemnitate iuris ornatus, alius eadem solemnitate carens. Ratione octavæ proprietatis contractus alius honestus, alius turpis, & improbus, cum morum honestate conficens, qui nullius momenti est. Benignitas, nona proprietates est, quæ tacitam condonationem, seu donationem comitem secum habet eius exuperantia quæ in asimulatione, & pretio rerum sita est, & contrahentibus ignorata, quamque ipsi libenter inter se largiuntur. Qui hæc largitionem alteri negaret, inhumanus esset & barbarus. Ex hæc itaque proprietate contractus alius est humanus & benignus: alius inhumanus & barbarus.

VI. Ex obligatione, quæ est decima proprietates, alius contractus est proprius; alius improprius; alius maxime improprius. Proprius utrimque habet obligationem; ut emptio, venditio, permutatio, locatio, conductio, societas &c. Alius improprius, qui ex altera tantum parte obligationem inducit; ut promissio acceptata ab eo cui facta est. Alius maxime improprius, in quo nulla est obligatio, sed potius obligatio extinctio; ut in accepti latente. Ad undecimam proprietatem, quæ est actio, hæc referuntur divisiones. Alius habet actionem in foro civili; alius in eodem foro actione privatur: alius qui in foro conscientie, & Dei ius habet: alius qui in neutro foro iure poritur: alius qui in utroque, ut sunt hi omnes in quibus quædam obligationis probationes adfunt. Ex duodecima & postrema proprietate, quæ in transitione dominii sita est, hæc sequuntur divisiones. Contractus alius dominium actu transfert, alius secus. Transfert qui coniunctam habet traditionem: alius non transfert, qui hæc caret traditione. Alius transfert dominium omnino & perfecte; ut is in quo transfertur proprietates, ususfructus, usus, & ius universum quod quis habet in re sua. Alius imperfecte, in quo parstantum dominii transit ad alterum; ut usus, usufructus, possessio, habitatio.

VII. Ex multiplici iure alius sequuntur divisiones. Alius contractus est iuris nature; ut matrimonium, de quo suo loco. Fuert

ne alius contractus in statu involutate nature, res incerta est. In eodem fuisse, aut saltem potuisse esse, non improbabile videtur P. Comitolo, duos innotinatos, & tres nominatos. Innotinatos erant, *Do ut des:* ad quem vocabatur matrimonium. Alter innotinatus potuisse esse, *Facio, ut facias:* qui contractus maxime inter viros & uxores obtinuisse tum in re domestica curanda, tum in educanda prole. Contractus nominati fuerunt matrimonium, societas, stipulatio. De matrimonio patet: de societate etiam: & societatem consequitur stipulatio. Sed de his quisque in suo sensu abundet.

VIII. Ex iure divino primus contractus est matrimonium. Alii sunt contractus, qui non insunt, probati tamen, & declarati, saltem consue, & generaliter; ut colligitur ex Apostolo *l. ad theſal. cap. iv. Ne quis inurgat* utrumque, neque circumveniat in negotio fratrem suum. Contractus mutui perſcipue probatur: *Mutuum date, nihil inde sperantes:* Luc. vi. Contractus locationis in parabola de vineæ locatæ agricolis homicidis & flagitiosis, Luc. xx. & contractus conductionis in parabola de conductis operariis perſcipue indicatur. Contractus emptiois probatur *Gen. xlvij. ubi Iosephus emit Ægypti prædia, & eadem certa conventa mercede locavit Ægyptiis.* Plures alii contractus emptiois, & venditionis recenserunt in divinis Scripturis.

IX. Ex iure gentium omnes fere contractus suam ducunt originem; ut habetur in *leg. 5. de iust. & iur. his verbis. Ex hoc iure gentium introducta sunt bella, discreta gentes, regna condita, dominia distincta, agris termini possessi, ædificia solata, commercium, emptioes, venditiones, conductiones, obligationes in iure, & exceptis quibusdam quæ a iure civili introducta sunt.* Ex iure civili, & canonico plures præscriptæ sunt leges pro contractuum celebratione. Contractus civiles vocantur distincti a contractibus ex iure gentium, qui ad præscriptum eorumdem legum celebrantur; ut sunt contractus emphyteuticus, sponsalitie largitatis, & alii. Contractus canonici nuncupantur qui est ad normam legis ecclesiasticæ. Alii contractus canonici sunt non re, sed sententia, quatenus Ecclesia leges præscriptæ servandas in horum contractuum celebratione, ne Christiani errent, violentque iustitiam, ut sunt census, cambium, societas, & alii. Denique alii contractus sunt iurati, alii iniurati, alii impliciti, alii expliciti.

X. Hæc sunt divisiones contractuum universè spectatas dedi ex citato P. Comitolo: nunc

nunc assignandæ sunt divisiones contractuum in suas extremas infimalque species, quas Græci atomas appellant. Variæ sunt de eisdem divisionibus Theologorum lententia. Triginta species designat Conradus *quest. xvii. Quam partitionem improbat Dominicus Soto Lib. VI. de iust. & iur. quest. 11. art. 1. ubi contractus nominatos in tres digerit ordines, & ad septem species omnes revocat. Primus ordo eorum est quibus rei dominium transferatur. Secundus eorum quibus usufructus. Tertius eorum quibus usus. In primo ordine collocat liberalem donationem, cambium, emptionem, venditionem, mutuum. In secundo emphyteusim. In tertio commodatum, locationem, & conductum, quas sub unico contractu includit, sicut venditionem, & emptionem. A speciebus contractuum removet depositum, pignus, fiducijsionem.*

XI. P. Comitulus & ipse peculiarem divisionem contractuum in species ultimas tradit. Primo partitur contractus in gratuitos, & non gratuitos. Primi rem gratis in alium transferunt, nulla pacta mercede, seu pretio. Non gratuiti, seu onerosi sunt ii in quibus res pro re traditur, sive res sit rei proprietas, five usus, five usufructus, five pecunia, five opera. Primi generis contractus benevolentia, amicitia, naturalique caritate nituntur. Secundi generis contractus iustitia qua res commutantur, & commercia moderantur, parit, in quibus æqualitas dati, & accepti requiritur. In primo genere duo sunt in quibus transferuntur dominium, donatio, & mutuum. In donatione transferri dominium potest vel in totum vel in partem: concedi vel proprietas, vel usus, vel usufructus rei donata valet. Gratuitum mutuum vocatur, non quia res data que usu consumitur, reddi non debeat; sed quia gratis conceditur eisdem usus, & usus eandem pro libito adhibendi, seu conceditur liberum dominium ad tempus. In eodem primo genere duo sunt in quibus usus donatur conceditur, nempe commodatum, & precarium. Primum a secundo discrepat, quia in illo usus conceditur tempore præfinito; & antequam elabatur, revocari concessus usus nequit. In precario nullum præfinitum tempus; sed revocari ad nutum concedentis potest. Ambo hi contractus versantur in iis rebus que usu non consumuntur. In genere contractuum non gratuitorum sunt permutatio, emptio, venditio, locatio, conductio, emphyteusis, permutata commodatio. In permutacione transferuntur dominium rei utilis pro dominio rei utilis. In

venditione, & emptione dominium rei utilis dominio rei utilis commutatur. In societate dominium, & usus rerum communicantur, sed non abdicantur; periculo tamen amittendi exponuntur. In locatione, & conductio pecunia, opera, vel rerum usus commutantur. In emphyteusi usufructus rei immobilis; & corporeæ conceditur cum mercede certa solvenda. Emphyteusis verbum græcum est, quod aliqui latine reddunt hac barbara voce *mellioratio*. P. Comitulus græce docet emphyteusim infitionem significare asserit, quod sicut a verbo *εμψυτίζω*, quod est infero, fortasse quia in eo qui emphyteuticariam possessionem habet, aut ius fructuum inferitur, aut etiam dominium utile, si perpetuus est contractus. Permutata commodatio est, quando usus unus rei alterius usu commutatur; ut cum tibi commodo librum, ut tu quoque alium librum, aliamve rem mihi commodes. Ex hac divisione undecim atomæ species contractus colliguntur. Quinque sunt gratuite, donatio, mutuum, commodatum, precarium, depositum. Non gratuite sex, permutatio, venditio & emptio, societas, locatio & conductio, emphyteusis, permutata, commodatio. Venditionem & emptionem unum, locationem & conductioem alterum efficere contractum, cum Dominico Soto, & citato P. Comitolo asserimus: quia vult partes unius & eisdem contractus venditio & emptio, locatio & conductio.

XII. Depositum a ratione contractus extrahendum videtur; cum in eo nihil transferri appareat: non dominium, non usus, non usufructus. Sed revera transferuntur ius rei depositæ custodiendæ, & eisdem possessio actualis; & hoc lat est ad veram contractus speciem. Opponi etiam potest, designatas contractuum species non esse atomas, seu ultimas; cum quilibet contractus versetur in rebus specie discrepantibus. Emptioni enim subsuntururi agri, domus, equi, boves, vinum, triticum, & plura alia, que plisquam specie differunt. Inanis tamen est oppositio hæc: quia res recentior, & alia recentiora non sunt venditionis materia, ut naturales, & specie differentes, sed ut vendibiles. Porro esse vendibile induit unicam rationem specificam cunctis rebus communem. Quare res præfate respectu venditionis differunt specie materiali, secus formali. Specie itaque contractus differunt, non ex diversitate materie que eisdem subest, sed ex modis diversis quibus rerum transferuntur dominia, aut usus.

CAPUT III.

Quomodo perficiantur contractus, & obligationem inducant.

ID. Uplex in primis distinguitur in contractibus perfectis. Substantialis una, adventitia five accidentaria altera. Habetur illa, quando ea omnia apponuntur quæ ad speciem contractus necessaria sunt. Sic venditio quantum ad speciem, seu substantiam perfecta est, simul ac inter emptorem & venditorem conventum de pretio est: meritis autem interitatem contractus perficitur. Quatuor modis perfici substantialiter contractus solent. *Consensus*, signo exteriori declarato. *Verbis*, seu determinata verborum forma. *Scriptura*, quando necessario requiritur. *Rei traditio*, sine qua aliqui contractus non consistunt. Consensio, exterius declarata signo aliquo, perficiuntur illi contractus qui mutuam contrahentium conventionem significant; ut sunt emptio, venditio, locatio, conductio. Scriptura, seu instrumentum, quod post conventionem mutuum contrahentes faciunt, non ad naturam, sed ad probationem contractus requiritur. Alii contractus determinatam verborum formam postulant; ut in *stipulatione* fit; in qua uno interrogante, *Spondes mihi mille?* reponit alter, *Spondeo: Dabit mihi librum? dabo*. Quæ forma verborum, licet olim apud Romanos obtinuerit, nunc penitus obsolevit; & lat est ut quilibet verbis consensu prodatur contrahentium. Scriptura perficiuntur emphyteusis, alique contractus, qui antequam a notario scribantur, vim non habent, sic consuetudine, vel lege obtinent. Possunt quoque contrahentes pro libito suspendere in ceteris contractibus suum consensum, aliquod Scriptura consensum. Rei traditio perficiuntur mutuum, donatio, commodatum, depositum, permutatio, pignus. Hi autem traditionem non reputantur perfecti, sed nuda pacta.

II. Obligatio proprietas est, ut supra dixi, cuiusque contractus perfecti. Contractus qui solo reciproco consensu perficiuntur, in consequitur obligatio, ut aliorum contrahentium sine alterius consensu, nullius neque a conventionem facta. Qui veroscriptura obligationem contrahentes obstringentem inducunt. Idem dicendum de iis contractibus qui

rei traditione perficiuntur. In omnibus tamen contractibus potissimum contrahentium conventio, & intentio præstantia est, & consuetudo, ut inde eruat obligatio que eisdem devincit. Quomam ut in explicatione quartæ proprietatis dixi, contrahentes expressæ pactiones adicere possunt reciproco consensu, quibus standum est; dummodo turpes non sint, & cum equitate pugnant.

III. Quid, si contrahens verbis exterius celebrat contractum absque interiore animo contrahendi? Adfirmat aliqui, contractum consistere. Verum si interior animus desit, contractus nullus est; cum libera voluntas necessaria sit ad cuiusque contractus substantialem perfectionem. In foro tamen exteriori deceptor ad contractum implendum merito adigitur, qui consensu præsumitur; immo peccetis decernitur, tamquam humane societatis interurbator. Distant iuniores, an ille qui animum habet contrahendi, secus se obligandi ad contractum implendum, devincitur maneret? Sed disputatio vaia est. Qui enim deliberare disputatio vult, velle quoque debet obligationem que contractum necessario consequitur. Mirifica est, & penitus vaia distinctio quam P. Glandius La-Grois *Lib. III. part. i. num. 610.* comminiscitur, de voluntate directa, & reflexa: quam alibi refutabo velut inanem.

IV. Paucis in præfens explicabo eisdem obligationis naturam, varianque potestatem, & acceptationem. Obligatio itaque vinculum est que sese obstringit ad aliquid præstandum. Apud Ictos aia est antidoralis, rei honestate nixa, qua quis gratus est tui benefactori. Iustus obligacionis debetum morale nuncupatur, non ex iustitia præceptum. Alia obligatio fundatur in lege præcipiente; appellaturque debitum legale, quod oriri vel a caritate, vel a iustitia, vel a religione, vel ab obedientia, vel ab alia virtute potest. Sola obligatio ex iustitia virtutis potest. Sola obligatio ex iustitia virtutis parit onus restitutionis, si violetur. Hæc obligatio ex iustitia manans, alia naturalis, tantum, que in foro conscientie vim inducit; in foro vero exteriori non dat rationem, sed exceptionem dumtaxat; alia solum civilis, ut quando quis secundum allegatam & probatam evincitur debitor, qui repta non est, & cogitur ad solvendum. Alia obligatio simul naturalis, & civilis est, qua in utroque foro inter, tum externo devincit. Hæc ex contractu, aut quasi contractu, ex delicto, & quasi

quasi delicto proficitur, ut alia dictum est.

CAPUT XV.

De contractu ex gravi metu celebrato.

I. Plures condiciones requiruntur ut metus dicatur gravis, qui superare viri constantiam valeat. Prima est, ut malum quod imminere praevidetur, grave sit. Altera est, ut adesse fundamenta probabilia, & non levia, timendi malum: vir quippe constantis ex levibus rationum momentis non movetur. Tertia, ut metum incutiens possit, & soleat intentatis minas executioni mandare. Quarta, ut nequeat vir timore percussus declinare mala vel per se, vel per alios, qui sibi imminere praecognoscit. Quodnam autem grave dicatur malum, non una est Auctororum sententia. Mala mortis, exilii, carceris, mutilationis, amissionis status, stupri sive in virum, sive in femina, penes omnes gravia existimantur. Disputant vero, num mala infamiae, excommunicatio, & amissionis bonorum reputanda sint ita gravia, ut incutiunt metum moventem virum constantem. Negant plures; sed maior pars affirmat. Fama enim bonum praestitit divitiis multis, teste Salomone Prov. xxii. *Melius est nomen bonum quam divitiae multae*. Si tamen aliqua via repelli infamia possent, non esset malum turbans constantem virum. Timor quoque excommunicatiois iniuste lata, gravis, & aptus commovere virum constantem communis estimatur: quia remitti iniusta excommunicatio non ligat in conscientia, ligat tamen in foro exteriori, removerque hominem a divinis officiis, a sacramentis, a communicatione fidelium, ob scandalum vitandum; quod grave profecto malum est. Amissionem ingentium bonorum similiter grave malum, quod commovere viri constantiam, iudicant graviores Theologi. Malum quod timetur, non modo absolute, & in se, sed etiam respectu illius qui timet, spectari debet. Quod enim leve est huic, grave malum est alteri. Iterum consideratur metus ut a causa naturali intrinseca manans, sicut a naufragio, ab infirmitate, ab incendio, & similibus causis. Ut mala hinc proficiscientia homo evitet, libere sibi imponit aliquod debitum exequendum: idcirco ab intrinseco proveniens metus iste dicitur. Ab extrinseco vero nuncupatur, cum a libera causa incutitur: & hoc evenire dupliciter

potest: in se nempe, cum ob ipsam causam; vel iniuste, cum aliqua alia ratione, sed iniuria mera incutitur. Tandem potest metus incuti ad contractum extorquendum, aut ad alium effectum; & metum patiens contractum eligit ut medium quo malum declinet.

II. Quibus constitutis, Theologi acriter disputant, utrum metus gravis, cadens in virum constantem, iniuste incutus ad contractum extorquendum, nullum contractum reddat; etiam si metum patiens internum consensum praebet. Nam si consentit tantum fidei externis signis, intrinseco animo renuente, ut inavolens deludat, planum est contractum esse nullum. Disputant autem, iure naturae spectato. Nam quod positiva iura praescribant, ista dicitur.

III. Prima sententia nullum iure naturae docet contractum praestatum. Quoniam ad contractus valorem liber consensus necessarius est. Metus autem gravis, cadens in virum constantem, libertatem auferit. Ergo contractum efficit nullum. Heinc qui metu cogitur ad promissionem, eidem implende non altringitur. Plures affirmant leges quae hanc positionem confirmant. I. *o. Metum autem praesentem*, §. *Licet*. *fi. de eo quod metus causa*, ubi statuitur, dominum non transferri ab eo qui vim patitur, his verbis: *Quia res in bonis eius est qui vim passus est*. In contractu autem necessaria est dominii translatio. Hanc sententiam propugnant Soto de iust. & iur. Lib. VIII. *quae. i. art. 7. ad. 3.* Rebelles II. *Parr. Lib. VIII. quae. v. Malduros de iust. & iur. tract. v. capit. i. dist. 3. quae. 2.* Molina *Tom. II. disp. cccxxvi.* Sylvester, Medina, Azorius, & alii non pauci.

IV. Validum, iure naturae spectato, propugnat altera sententia eiusmodi contractum, sive is gratuitus sit, & lucrativus, sive non gratuitus, seu onerosus. Hanc sententiam veram iudico, quia conceptis verbis eam tradit S. Thomas 1. 2. *quae. vi. art. 6.* ubi statuit ea quae sunt ex metu, esse *voluntaria simpliciter*, involuntaria autem *secundum quid*. Unumquodque enim simpliciter esse dicitur, secundum quod est in actu. Secundum autem quod est in sola apprehensione, non est simpliciter, sed secundum quid. Hoc autem quod per metum agitur, secundum hoc est in actu secundum quod fit. Sic autem hoc quod fit per metum, est voluntarium, in quantum scilicet est hic & nunc. Unde manifestum est quod simpliciter voluntarium est. Quae angelica doctrina patet evidentius in eo qui ex metu

trans-

transgreditur aliquod divinum praeceptum. Hunc sane a culpa metus non purgat. Ergo evidens est metum non auferre libertatem necessarium sive ad peccandum, sive ad celebrandum contractum. Porro contractus a libera voluntate proficiscens validus est.

V. P. Paulus Comitulus *Lib. III. Ref. mor. quae. 11.* & *Lib. II. de contr. univ. cap. 3.* defendit contractus initos ex metu in constantem virum cadente, nullos esse iure conscientiae: validos vero iure civili, sed rescindendos officio & auctoritate iudicis. Rescindendi sunt iure civili? Ergo utroque iure conscientiae, tum civili validi sunt. Quod enim non est, non rescinditur. Rescinduntur contractus illi? Ergo antecedenter ad rescissionem consistunt. Alioquin non rescinderentur; sed nulli ad summum declararentur. Mirum est, P. Comitulum, virum ceteroquin acutum, cessitasse in re adeo aperta. Solus tamen non est in hac sententia; sed plures socios tum ex Iuris, tum ex Theologiae in eadem habet.

VI. Plures tamen contractus sunt quosius positivum declaravit nullos, quoties celebrantur ex metu cadente in virum constantem. Sunt autem sequentes: Matrimonium, & etiam sponsalia, professio religiosa, dotis promissio, vel solutio, electio Praelati, tutorum auctoritas, promissio aut traditio rerum ecclesiasticarum, vota Deo facta ex metu inculpato ab homine, iurisdicatio, aut prorogatio iniuste metu extorta, absolutio ad excommunicationem; quamquam de duobus ultimis dissideant nonnulli Theologi.

VII. Dissiduum quod inter Theologos de hac quaestione velatur, nullius fere momenti est, si praxis spectetur; ortumque ducit ex aequivoa libertatis intelligentia, seu ex confusione libertatis cum iniuria, & iniustitia. Qui metum incutit, iniuriam irrogat patienti illam, quam & is repellere potest, & ille relinquitur tenetur. Ceterum cum metus externus sit, nequit voluntarium auferri; cum hoc internum sit, & a principio intrinseco manans. Evidens itaque est metum patientem libere contractum inire; atque adeo contractum libertate ad sui valorem necessaria praedium esse. Verum quia metum incutiens iniuriam irrogat, & iniuste iudicatum ad contrahendum, licet is accedat in contractum, tamen quia est vi extortus, eidem cedere tenetur. Quare contractus eulmodi indices rescindunt tamquam iniuste pactos. Nec est onerosus hac de re contentendum. Quae enim contrariae sententiae patroni opponunt, ex his quae diximus, de-

hiscunt. Metus extrinseco incutus pugnat cum voluntario omnino libero, secus cum voluntario essentialiter libero. Et quia aliquod voluntarii admittit, ideo actio oritur in metum patiente ad contractum rescindendum. Leges quae rescindendos contractus eulmodi decernunt, supponunt non esse nullos. Plures vero asserunt, eoldem nullius momenti esse, quia rescindibiles sunt.

VIII. Quid, si metus levis sit? Rescindi ne tum contractus debeat? Adfirmant communiter Auctores. Quoniam etiam metus levis iniuriam iniicit. Ergo qui iniuriam patitur, actionem habet ad contractus rescissionem postulandam: & qui iniuriam incutit, in conscientia eadem compensare altringitur. In foro exteriori ad lites vitandas admitti actio non solet pro irritandis contractibus ex metu levi celebratis. Si celebrato contractu ex metu gravi iniuste inculpato, merx transierit ad tertium possessorem, potest qui metum passus est, rem suam in iudicio petere: quia eulmodi merx gravamine iniuriae affecta est, ubique reperitur. Qui tamen quemcumque metum incutit, ad compensationem tenetur.

IX. Contractus matrimonii, & professionis moraliter celebrati ex metu levi, sunt ne rescindibiles? Hos duos contractus, semel initos rescindi non posse, communiter Auctores docent. P. Comitulus *cit. Lib. III. Ref. moral. quae. 111.* contendit cum aliis non inferioris libelli Auctoribus, contractus omnes ex metu levi celebratos, iure naturae nullos esse, illo principio nixus, quod iniuria parere vis nequeat. Qui incutit metum, iniuriam inferi. Ergo vis indiscipli habet, via nemo valet. Porro metum incutiens in genere libertatis ladic alterum. Ergo pro infecto habendum quidquid lesa libertate celebratum est. Quae argumentatio ex dictis corruit. Negatur enim, libertatem simpliciter, & absolute ladi. Utiq; iniuria vis non parit. Sed cum metum patiens libere absolute contractum celebret, consensus ille simpliciter voluntarius vis praebet, & dominium transfert: quo tamen iure privandus est ille qui metum incutit in penam iniuriae irrogatae, ut perspicue docet S. Thomas 2. 2. *quae. lxxxix. art. 7. ad. 3.* Et recipia Ecclesia ratum habet matrimonium levi metu contractum; ut clare colligitur ex *cap. Veniens* 2. de spons. ubi solus metus in virum constantem eadens excipitur. Nec quidquam ad hanc Decretalem P. Comitulus respondet quod soliditatem praeferat. Quod

dicit

dixi de matrimonio, & de professione monastica dicendum est.

CAPUT V.

Dolus, error, blanditiæ, adulatio, importuna preces efficiunt ne contractus irritus?

I. **A** Pad antiquos dolus bono in sensu etiam usurpabatur; sed temporis decursu pro vitiosa animi actione cepit intelligi, ut notavit Felius, *Doli vocabulo nunc tantum in malis utitur, Antiqui etiam in bonis velus utebantur*. Unde adhuc dicimus *fraus dolo malo, nimirum quia soletur dici & bonus*. Ulpianus in l. i. ff. de dolo malo, inquit: *Veteres dolum etiam bonum dicebant; & pro solertia hoc nomen accipiebant, maxime si aduersus hostem, latronerorie quis machinaretur*. In sacris litteris sepe dolum, & dolos detestabiles esse comperitur est. *Pirum sanguinum, & dolum abominabitur Dominus*. Psalm. v. *Disperdet Dominus uersa labia dolosa*. Psalm. x. Ulpianus ex Labeone dolum hoc pacto describit. *Dolus malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio, ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita*. Calliditas concipitur animo, tacendo; ut si venditor sciens rem quam vendit, esse alteri obligatam, taceat: fallacia inest mendaciosis verbis: machinatio in verborum artificio. S. Augustinus tractat. vii. in iohannem euangelium Christi Domini verba, *In quo dulus non est, hęc de dolo scribit. Dolus Dominus dicit; & quomodo qui verba ista inuelligit, scit quia dolus est, cum aliquid agitur; & aliud fingitur*. Dolus fraus est, simulatio est; quando aliquid aliquid in corde agit, & aliud loquitur, dulus est, & tanquam duo verba habet. Sanctus Thomas 2. 2. quest. lv. art. 4. probat dolum peccatum esse, & aliusque fatellenti his verbis. *Ad astutiam pertinet assumeri vias non veras, sed simulatas, & apparet ad aliquem finem profectuum vel bonum, vel malum. Assumptio autem harum viarum potest dupliciter considerari. Uno quidem modo in ipsa excogitatione viarum huiusmodi; & hoc proprie pertinet ad astutiam; sicut etiam excogitatio reclarum viarum ad debitum finem pertinet ad prudentiam. Alio modo potest considerari talium viarum assumptio secundum executionem operis, & secundum hoc pertinet ad dolum. Et ideo dulus importat quamdam executionem astutiae. Luculentius iterum hæc omnia explicat 2. quest. cxi. art. 3. ad 2. Sicut supra di-*

*sum est, prudentia directe opponitur astutiae, ad quam pertinet aduenire quamdam vias apparentes, & non existentes, ad propositum consequendum. Executio autem astutiae est proprie per dolum in verbis, per fraudem autem in factis; & sicut astutia se habet ad prudentiam; ita dulus, & fraus ad simplicitatem. Dulus autem, & fraus ordinatue ad accipiendum principaliter, & quandoque secundario ad nocendum. Utque ad simplicitatem pertinet directe se præferre a deceptione, fraudem in dolo esse, tanquam speciem in genere, plures tradunt. Fraus tamen dolo deterior est; cum nunquam in bono accipitur sensu. Dulus autem aliquando sano in sensu acceptum vidimus, vel in ipsi Scripturis sanctis, Paulo testate II. Cor. xxi. *Cum esset astutus, dolo vos cepi*. Leges quæ hæc fraude docet Angelicus 2. 2. quest. lv. art. 5.*

II. Dulus itaque in præsentem accipitur pro fallacia, seu caliditate qua vnus contrahentium alterum decipit. Dulus, siue error (pro eodem enim nunc accipiuntur) afficitur vel subtilianam, vel aduentitia rei de qua fit mutua conventio, potest. Afficit subtilianam, quando una res loco alterius substituitur: ut si nubes Catharine, exillimans ducere Annam; aut si emas plumbum, putans emere argentum. Afficit aduentitia, seu accidentaria, quando, salua subtilianam, accidentalia variantur; ut si in matrimonium duas Lucretiam, quam credis diuitem, aut virginem inuolantam, & est pauper, aut violata. Dupliciter quoque dulus, vel error inducere in contractum valet: *concomitantem*, nempe, & antecedentem. Primo modo non dat causam contractui; sed æque contrahentes, deprehensio ac cogito errore, dolore. Tum dicitur error antecedens, quando dat causam contractui, seu quando in causa est cur tu contractum celebres, quem si adverteres, a contractu abstineres. Error ille vel ab ignorantia, vel a fraude contrahentium, vel ab aliquo tertio profectus valet. His positis.

III. **Q**uest. I. *An error, siue dulus antecedens irritet contractum?* Resp. Communis sententia est, errorem, siue antecedentem, siue concomitantem, si sit circa subtilianam rei, a quocumque, & quomodocumque oriatur, efficere contractum irritum, & inanem. Quoniam error, seu dulus eiusmodi aufert omnino consensum voluntarium, & liberum, quem necessarium omnes affirmant ut contractus subsistat. Quare si vendas vitrum, putans esse gemmam, argentum, exillimans esse aurum, & quacumque aliam mercem,

in

in substantia diuerfam ab ea quam vendere, aut emere intendis, contractus iure nature nullus est. Si igitur error sit antecedens, nulla est difficultas. De errore concomitanti disputandi aniam quis arripere posset. Quoniam error concomitans non dat causam contractui; cum contrahens sit ita dispositus, ut etiam si foret defectum subtilianalem mercis, eam nihilominus emeret. Adest itaque in hac dispositione habituali consensus interpretatiuus. Paucis verbis S. Thomas dilfoluit hanc difficultatem 1. 2. quest. vi. art. 8. *Concomitantem quidem, quando ignorantia est de eo quod agitur; tamen etiam si sciretur, nihilominus argeretur. Tunc enim ignorantia non inducit ad vitandam, ut hoc fiat; sed accidit simul esse aliquod factum, vel ignoratum: sicut in exemplo posito, scilicet cum aliquis vellet quidem occidere hostem, sed ignorans occidit eum, putans esse ceruum. Et talis ignorantia non facit involuntarium, ut Philosophus dicit: quia non causat aliquid quod sit repugnans voluntati; sed facit non voluntarium, quia non potest esse actu volitum quod ignoratum est. Nullus ergo actualis, siue exprellus, siue interpretatiuus, consensus adest, cum rei substantia ignoratur; sed solum adest, ignorantia sublata. Hic error concomitans non inducit involuntarium positum, inquit Doctor Angelicus; sed involuntarium negatiuum, seu non voluntarium. Ut vero contractus obligationem inducat, necessarium est voluntarium positum actuale, sine quo nullus contractus omnis est. Nulli quippe volitum cum præcognitum.*

IV. **Q**uest. II. *Dulus, siue error concomitans circa rei qualitatem efficit ne contractum inane?* Resp. Negat communis sententia. Quoniam in hac positione habetur consensus voluntarius, & liber in subtilianam rei de qua fit conventio. Error enim circa qualitatem, quoque contractui causam non præbet, cum contrahens æque perficeret contractum, si qualitatis defectum sciret, nullo modo lædit consensum voluntarium in contractus subtilianam. Solummodo enim, habitua qualitas notitia, minueret mercis pretium; minime vero a contractu abstineret. Puta, emis quom quinquaginta aureis, existimas esse velocem & litentium; emeres quoque, etiam si tardum, minime robulum agnoleres, et a minori pretio. Si ignorantia qualitatum que mercem comitantur, nullo efficere contractus; vix vnus consilieret. Illud tamen verum est, quod si dulus sit, & error in pretio ultra medietatem, tum qui dolum errorisve patitur, actionem habet

Conc. Theol. Tom. VII.

ad compensationem petendam, & ad rescindendum contractum. Si deceptio sit infra dimidium; actio in foro exteriori denegatur, ne tribunala litibus replantur. In foro vero conscientie pretii quantitas ad æquitatis, legitime normam mandanda est.

V. **Q**uest. III. *Dulus circa qualitatem, si causa dei contracti totius, nullum ne eundem efficit?* Resp. Negat communis sententia: quia dulus, siue error circa rei qualitatem non tollit consensum voluntarium in subtilianam rei, seu contractus. Actus ergo simpliciter voluntarius est, atque adeo validus, & confidens. Idque confirmatur ex eo quod si deceptio fit a proxeuta, seu ab aliquo tertio, contractus validus est. Ergo similiter, si deceptio fit ab uno contrahentium,

VI. **H**ac sententia, tamen inter iustiores valde communit, non leuè mihi facies negotium, & non leuè æquiuocatione laboreare mihi videtur. Nam qualitas quæram afficit, tamen in esse physico fit quod aduentivum, & accidentarium, in ordine tamen civili seu morali subtilianam rationem inducere respectu contrahentium potest. Itaque si dulus intrudat ab alterutro contrahentium fit, causamque præbeat ut alter-emar quod sine dolo certe nunquam emisset, contractum hunc nullum, & inane ego reputarum. Nam eiusmodi dulus improbe adiunxerit animus eius qui dolo circumuenitur, & a ratione contrahendi, & ab obligatione profus avertit. Nam aduertari in hac positione disputant in qua dulus det causam contractui. Porro dum causam contractui dat; qualitas que in genere physico accidentaliter merem afficit, in ordine civili rationem formalem induit respectu illius qui dolo circumuenitur: qua ratione sublata, nullus contractus est ob iberi contentus defectum. Quid frequentius in commercis quam quod qualitas huius aut illius mercis sit causa principis, emptoris voluntatem permouens? Hac sublata causa consensus voluntarius deficit. Ergo quibus error dat causam contractui, licet error ille fit circa qualitatem physicam rei, nihilominus, ut mihi videtur, nullum efficit contractum civilem. De contractu matrimonii nihil in præsentia sed suo loco discutietur; quomodo error qui recidit in personam, impediatur nec ne matrimonium, quod natura sua indissolubile est.

VII. **A**firmant omnes, contractus civiles quibus confidendo dolo causam dedit, cum natura sua rescindibiles sint, ad nutum eius qui dolo circumuenitur scit, rescindi debere, siue dulus ab iplo proficiatur, siue ab altera

K

altera parte. Si damna sequantur, qui dolum
fluxit, eadem compenlare tenetur. Si pro-
xenetæ doli auctor lit, & caussa fallax con-
trahendi, valere contractum plures docent.
At quando doli caussa principi fit contrahendi,
ut expulcius, a quocumque doli
proficifactor, nullum esse contractum ego
dicerem: perinde enim liberum consensum
auctori doli, sive a proxenetæ, sive a con-
trahentibus manet. Quando contractus nul-
lus est ratione doli, non solum qui dolum
patitur, sed etiam qui eumdem fluxit, re-
siliere a contractu potest. Quando vero va-
lidus contractus est, dolo circumveniens pe-
tere rescissionem potest; secus doli auctor,
qui ratum habere contractum debet, si ille
qui dolum pertrahit, stare eidem velit.

VIII. Quæst. IV. *Doli actio dolo interdum efficit
ne nullus contractus tum bona fides, tum sibi
iuris?* Resp. Hæc distinctio contractuum
qui bonæ fidei, & stricti iuris nominantur,
ex iuris mendacioso errata est advertebat II.
Comitolus Part. II. cap. v. Bonæ fides pro
ea virtute usurpatur quæ fraudi, dolo, &
mendacio oppollita est. Quare dum respon-
dentem ad proferendam sincere veritatem ur-
gere volumus, sic compellare eum solemus:
Dic bona fide: & italice: *D'è d'afelè d'è galan-
tuomo.* Accipitur etiam pro bono nomine,
& vulgo Itali dicunt *buona dotta, buon paga-
tore.* Et ipse M. Tullius dixit: *Ego hoc sum
affectus, ut bonum nomen exsisteret;* epit.
LXXII. Sumitur tandem bona fides pro æ-
quitate quæ in nonnullis contractibus uni
iudici permiffum est, secus in aliis quilibet
iuris nuncupantur. Prolixiam hæc de distinc-
tione textu Covarruvias disputationem in IV.
De vocalum part. 2. §. 6. ubi retellit com-
mentum Zalii, afferentis contractus bonæ fi-
dei inde repetibile originem quod in templo
bonæ Fidei celebrarentur, nemine addente;
nisi ipsa fide Fides. Ipse vero hæc distinctio-
nem præfate originem trahit. Præter, qui
Romæ legum custos erat, eique emendandi-
dici temperandique operam dabat, quando
iudicibus inferioribus causas delegabat, in-
terdum formam a se conceptam indicandi præ-
debat, a qua nec transiverim unquam diffe-
rebat ærat: & hæc iudicia stricti iuris
nuncupabantur. In ceteris, ipsis iudicibus
ex æquo, & bono finiende controversige
potestatem facebat. Postremum addit, stric-
tum ius ab sctis illud censeri quod est præ-
dorum, exactum, alperum, rigoris plenum,
quod quidem æquitati, bono, & æquo pio-
ponitur, a quo non licet ne latum quidem
unguem difcedere, nihilque addi, aut detrahi

possit quod scriptura loquitur. & hoc sum-
mum ius a veteribus nuncupatum fuit, de
qua Cicero Lib. I. offic. *Exsistunt etiam sepe
minime cõsonantia quodammodo ex nimis callida
iuris interpretatione: ex qua illud, Summum
ius, summa iniuria, factum est cum vitium
sermone proverbum.* Ius istud summum, ius
verum, stabile, quod æquo, & bono oppo-
nitor, non est ius quo reguntur, & iudi-
cantur contractus. Contractus bonæ fidei
lunt, inquit Comitulus Part. III. cap. v.
*emptio, venditio, locatio, conductio, negotio-
rum gestorum, mandati, depositi, pro socio, re-
telæ, commodati, pigoratitæ, familie horti-
secunde, communis dividundo, præscriptis ver-
bis, quæ de æstimato proponitur, & ea quæ
ex permutatione competunt, & hereditatis petiti-
o, quæ sunt septem & decem actiones.* Iudicis
est cognoscere, & statuere quid, quale, &
quantum bona fides suadear esse præstan-
tum in eiusmodi contractibus, cum id scire
iudice contrahentes possit. Siquidem res
contractantur, ut advertit P. Comitulus loc. cit. qui
contractantur, & id quod contractuum
intererit, quanti lit, quantamque habeat æsti-
mationem, nequaquam ostendunt. Quare
benigna iudicis, & æqui æstimatoris iac-
terpretatio necessaria est. In eiusmodi con-
tractuum genere non solum ferrari id de-
bet de quo peracta conventio expressa est,
sed etiam id quod æquo & bono consen-
taneum iudici apparret. M. Tullius orat. pro
Cæcina Scævola iurisperitorum Principem
laudat tamquam Romanæ civitatis oraculum
in his iudiciis ferendis. *Quintus quidem
Scævola Pont. Max. summam vim est dicit
in omnibus arbitræ, in quibus adlectere æ-
stimate bona: fideique bona nomen exsistantur ma-
nare latissime, idque versari in tutelis, fa-
ciatis, fidei, fideli, mandatis, rebus emptis,
vendiis, conductis, locatis, quibus vitæ so-
cietas continetur. In his magis esse iudicis
statuere, præsertim cum in plerisque essent
iudicia contraria, quid quæque cuique præ-
stare oporteret.*

IX. His præmissis ad id quod propositum
respondendum est. Plures docent, dolum
contractus stricti iuris non perimere, nullos
vero reddere contractus bonæ fidei. Quod
si iuri civili prædum & severo, de quo
supra, standum esset, defendi opinio possent.
Ceterum mihi sententia illorum aridet qui
docent, omnes contractus bonæ fidei esse:
& utrumque contractuum genus fidei esse:
& fraudem irritum fieri. Siquidem
doli antecedens, & irruens in contractus
stricti iuris, quales esse contractus iuri,
stipulatio, depofitri, donationis, testa-

mentis, legati, emphyteusis &c. piures ad-
ferunt, tollit consensum voluntarium, non
minus ac doli antecedens in contractibus bo-
næ fidei. Ergo eodem modo utriusque gene-
ris contractus perimunt. Non nego tamen, in
contractibus stricti iuris exactius inhere-
ndum esse verborum, & expressiorum for-
mulis quibus expellitur contractus est: ideo
enim stricti iuris nuncupantur, quia verbum
rigori standum est, habito tamen semper
respectu ad æquitatem, quæ anima est
civilitateque iuris.

X. Quæst. V. *Nem adulatio, blanditiæ,
importunæque preces contractus irritant?* Resp.
Nihil tam facile mentes hominum corrum-
pit quam adulatio; inquit S. Thomas 2. 2.
*quæst. civ. ubi dicitur articulari vitii huius
turpidinæ exponit. Peccatum grave est,
dum caritatem ledit, dum alterius flagitium
laudat, vel alteri inferre nocementum in-
tendit, etque delinquendi viam aperit. Tran-
scrittæ tamen aurea verba M. Tullii ex dia-
logo de amicitia. Sic habendum est, nul-
lum in amicitia peccatum esse maiorem quam
adulationem, blanditiâs, assentationem. . .
Assentatio vitiorum aduivix precum amovea-
tur, quæ non modo amico, sed ne libero quidem
dignæ est. Cuius autem avres clausæ
veritati sunt, ut ab amico vera audire ne-
queant, huius salutis desperanda est. Scitum esse
illa? Cato's; multo melius de quibusdam acer-
los in incos mereri quam eos amicos qui dul-
ces videntur: illos enim sepe dicit, hos
nunquam. . . Sed nescio quomodo visum
est quod in Andria familiaris meus Tre-
ntius dixit: Obsequium amicis, veritas odium
parit. Molestia veritas est, siquidem ex ear-
scitur odium, quod est venenum amicitia; sed
obsequium multo molestius, quod peccatis in-
dulgens precipitem amicum ferri sinit. . .
Benevolentiam irium blanditiis, & assenta-
tionibus colligere tupe est.*

XI. Ad quæstionem itaque respondeo,
quod assentationes, blanditiæque non impedi-
dunt, sed contra illicitur, prolestantque
animos contractuum. Concupiscentia enim,
inquit S. Thomas 1. 2. quæst. vi. art. 7.
non minuit, sed auget voluntarium. Assen-
tationes autem, & blanditiæ concupi-
scentiam trillunt, demulcent, provocant
que. Sed duplex assentationum, & blandi-
tiarum genus distingendum est. Blandi-
tiæ, & assentationes, aliæ sermonis comita-
te, & gelus lenocinio, vocum suavitæ, sal-
sitate, & fraude exclusis, animos permul-
cent, atque delectant. Hoc assentationum,

& blanditiarum genus non elidit contractus,
convenit penes omnes. Blanditiæ aliæ veritate,
malitiose, fraudibus, mendaciis, fal-
situdine artibus intractæ, quæ animum &
a virtute, & a veritate detorquent. Ita-
rum vis, & efficacitas tanta est, ut mul-
tos quoque nec minæ, nec terrores, nec capi-
tus pericula, nec vitæ discrimina, nec cruci-
atus inflechere valeant, fractos blandi-
titiis, & a veritate adductos legamus. Civilis
contractus hoc blanditiarum, & assenta-
tionum genere perimuntur inquit iure
valet, quando contractû causam dest, cum
voluntarium omnino tollant. Num vero
eiusmodi dolose blanditiæ matrimonium vici-
ent, in eisdem tractatu explicabitur.

XII. De precibus importunis plura Auctores
disputant, qui in præfato de matrimo-
nio commentario suam habent sedem pro-
prium. Ad præsens institutum quod atti-
net, dico primam, preces importunas suscipere
aut non efficere contractus inanes. Num-
quid pro infestis, aut non impetritis habe-
bitur quæ importunis precibus a Deo iplo
obtinemus? Ad divina Scripturæ nos non
admonet, Deum ipsam precum assiduitate,
& importunitate molliri, nostro intelligendi
modo spectat? Quid quod fere omnes
fide rogari, & repetitis precibus commoveri
cupiunt, ut rogatoribus impetrata concedant?
Si vero quis ad preces importunas
composita addat mendaciam, consilioque do-
los, ut alteri auctor sit in eundem contractum,
tunc contractum creati nullum, patet ex
iis quæ hæctenus dicta sunt.

CAPUT VI.

*De contractibus iniuris sub causa, modo,
demonstratione, conditione.*

I. Quæst. I. *Quid significat inire contra-
ctum sub causa?* Resp. Tum sub
caussa celebrari contractus dicitur, cum cau-
sa proditor qua quis inducitur ad contrahen-
dum. Causa duplex: finalis una, impellens
altera. Finalis ista permoveet contrahen-
tem, ut, illa sublata, non contraheret.
Impellens allicit contrahentem, ut faci-
lius contrahat; contraheret tamen, etiam
illa sublata. Sempronius paupertate pressus
effingit se tum esse consanguineum, ut ad
secum contrahendum de aliqua merce te in-
ducatur. Eo animo contrahit, ut, si scires Sem-
pronium haud esse talem, abstineres omnino
a contractu. Hæc causæ finalis nuncupa-
tur: quia permoveet, & inducit ad operis
K 2

execu-

executionem. Si vero, etiam conflaginaria non existente, contractum inires, quamvis non ita facile, dicatur causa impulsiva. Valet in posteriori, nullus in priori casu contractus est. In dubio praesumendum est causam fuisse impellentem, non finalem.

II. Quasi II. Quid sit modus contractus adiutus? Resp. Modus contractus adiutus, omnis quoadam est, implemum ab eo qui contractum suscipit, & acceptat. Modus ille non suspendit, ut conditio, sed perfectum contractum supponit. Peccas tamen iuxta impositum oneris gravitatem, nisi id praestes quod tibi impositum est. Modus exprimitur his partibus solet, ut, pro, ne, absque id genus. Lego tibi mille aureos, ut conlroas mihi domum, vel pro refectenda domo, aut ne tibi pecunia desit ad elemosinam erogandam. Modus maximam cum conditione propinquitate habet. Dicitur enim uti iure ex differentis mente emendum est. Si de mente disponens ambigitur, sub condicione interpretanda dispositio est.

III. Quasi III. Quid sit demonstratio contractus? Resp. Contractus sub demonstratione celebratur, quando aliquid indicatur vel rei de qua fit dispositio, vel eius cum quo contractatur; ut si dicatur: Vendo tibi equum, quem emi Patavii, tui gratia. Tecum contractum in eo, quod amicus meus sis.

IV. Quasi IV. Quomodo circumstantia esse circumstantia? Resp. Praeterea circumstantia communiter contractum non vivunt: quia contractus causam non dant. Ut enim dicatur, alioquam circumstantiam dare causam contractus, non sufficit quod contrahens abstinuit a contractu, si talem agnovit circumstantiam, alioquin omnes tere contractus nulli essent, cum frequentissime, peractio contractus, aliquid in merce deprehendatur quod si cognitur ante iussu, abstermitur contractum a contractu, in eodem. Praeterea oblatum si perentes, maiorem qua pecuniam, pauperatenti emittuntur, nec propterea ad restitutionem tenentur, quia licet elemosinam non erogantur dives cognita minori cogitate; tamen causa princeps movens non fuit illa filia maior egestas, sed caritas. Quare, ut distingatur causa finalis a causa impellente, circumstantia spectanda sunt. Et potissimum haec distinctio ad agentis voluntate pendet, qui potest sibi praestitit pro causa finali id quod respectu alterius est tantum causa impulsiva.

V. Quasi V. Quomodo interpretandus est contractus ad diem, & sub distinctione? Resp. Si dies designatus determinate sit, eodem praestitio die celebrandus contractus est. Debitor non tenetur illum ante praestitum diem complere, nec post illum diem eundem procrastinare valet. Si dies non praestitutus, sed incertus sit conditio annexa; tum expectanda conditio est, si nulla adiecta conditio fuerit, arbitrio praestitum praestigi tempus determinatum debet, circumstantiis inspectis. Disiunctio potest comprehendere diversas species, ut si dicas, Promitto tibi equum, vel quinquaginta aureos: ambae species sub obligatione manent, sed distinctivae; & electio in arbitrio est promissoris, ut habetur in regul. 70. iur. in 6. In alternativa debitoris est electio, & sufficit alterum adimplere. Una specie parente, alteram quae iopereff, exhibere debitor tenetur. Si promissum bovem, vel equum, pereunte equo, bovem dare attingeris, nec pretium substituitore valet, renuente creditore. Si alternativa officiat eandem rem secundum magis vel minus, plus aut minus temporis, ut si dicas, Promitto quinquaginta, vel quadraginta, hoc, vel altero anno danda; nam quod minus est, eligere debitor valet, ut statuitur l. 109. ff. de verb. signifi. ubi haec habentur: Si ita stipulatus fueris, Decem, aut quadraginta dabis, decem debentur. Item, si ita: Post annum, aut biennium dabis, post biennium dabis; quia in stipulationibus id servatur, ut quod minus est, quodque longius esse videtur, in obligatione deductum intelligatur. Quod si per errorem manus datum fuerit, restitui debet.

VI. Quasi VI. Quomodo obliget contractus conditio illegitima? Resp. Conditio contractus adiecta spectat tempus aut praeteritum, aut praesens, aut futurum. Conditio quae duo priora tempora respicit, non est propria conditio; cum non suspendat contractum, sed absolutum efficiat. Quia aut conditio impleta est; & tum contractus perfectus est: aut conditio non fuit impleta; & tum nullus est contractus; ut si dicas: Do tibi quinquaginta aureos, si negotium meum peregeris: si perfectum negotium est, valet; si locus, nullus contractus est. Conditio igitur proprie accepta futurum tempus spectat.

VII. Porro conditionum alia necessaria sunt vel natura sua, ut si eras sol sit exorturus; aut ex divina praesentione, ut si iudicium universale futurum sit. Aliae generales, quae omnes continentur contractus, ut si vixerimus, si conserimus. Aliae tamen impossibiles vel ex ipsa rei natura aut

Contractum tecum inibo, si volaveris ad caelum; vel ex ipso positivo, ut Contraho tecum, si claustrali licet abique Superioris facultate contractum celebrare. Aliae sunt impossibiles ex ipso facto: ut Contraho tecum, si virgo sis, quam corruptam agnoscit. Aliae tandem sunt contingentes. Et harum aliae sunt honestae, aliae turpes, quae impleri abique peccato nequeunt.

VIII. Conditiones intrinsecas necessariae non suspendunt contractum, quando ut tales cognita a contrahentibus sunt. Aliquando conditiones eiusmodi ponuntur pro temporis designatione; & tunc differunt contractus executio usque ad tempus designatum; ut si dicas: Contraho tecum pro tempore quo eras orturus sol est. Quando conditiones non cognoscuntur a contrahentibus ut necessariae, suspendunt contractum, quia illis sunt contingenter futura. Idem dicendum de conditionibus ex divina praesentione determinatis. Similiter conditiones generales quae omnibus insunt contractibus, eisdem non suspendunt: quia reputantur, ac si non essent adiectae. Conditiones impossibiles, cognita a contrahentibus, contractum nullum efficiunt, etiam matrimonii, quando deliberate apponuntur. Quia tum non est reipia contrahere. Quando tamen non consilare contrahentes scienter & deliberate voluisse contractum illegitima conditio impossibili; in contractu matrimonii, & ultimis voluntatibus relictum eiusmodi conditiones ex speciali iuris dispositione, in suo loco explicabitur; quemadmodum in his duobus contractibus turpes conditiones pro non adiectis habentur. Conditiones vero turpes, & impossibiles, ceteris adiectis contractibus, eisdem in utroque conditione quae aut impossibiles est, aut apponi sine peccato nequit, nulla est. Et si consensu est nullus, contractus similiter nullus evadit. Conditiones contingenter futurae, & honestae contractum suspendunt usque ad earum eventum, quando adiectae sunt ab alterutra parte ante, vel in ipsa contractus celebratione; aut si etiam post initum contractum adiciantur ex reciproco contrahentium assensu. Sicut enim possunt ex mutuo assensu contractum civilem rescindere; ita valent pro arbitrio conditiones apponere. Excipitur matrimonium, quod semel peractum nec potest mutuo consensu dissolvi, nec conditionibus gravari.

IX. Disputant Auctores, utrum contractus condicione honesta contingenter futura suspensus, statim perfectus ac conditio ad

venit, sine novo consensu. Plures requirunt novam consensum. Alii adfirmant, sufficere priorem iam datum. Mihi probabilissimum est, novum requiri consensum. Quoniam prior consensu non fuit absolutus, & perfectus. Contractus vero abique absoluto, & perfecto consensu non valet. Neque eventus conditionis perficere priorem consensum valet; cum actus voluntatis sit iam elapsus. Quidam quod conditio, exterior cum sit, nullo modo efficere valet ut interior voluntatis consensu liber, & voluntarius absolute evadat. Verum de hoc fusius in tractatu de matrimonio. Si conditio tempore praestitio appositae non fuerit, nullus ipso facto contractus est.

CAPUT VII.

De iis qui valide, & licite inire contractus valent: & de solemnitate iuris ad contractus necessaria.

I. Omnes, & solum qui ubi rationis, & honorum suorum libera administratione praediti sunt, inire contractus absolute valent. Haec infantes ante rationis dispendium, amentes, furiosi, ebrii, dormientes, & omnesque rationis luce destituti ad contractus celebrandos inepti sunt. Similiter prodigi, pupilli ante decimum quartum annum, minores ante vigesimum quintum sine respectu curatorum, & tutorum assensu contrahere nequeunt. Ad hoc tamen ut prodigii ineptus fit ad contrahendum, necesse est ut iudicis sententia declaratus prodigus sit. Hac iuridica declaratione facta, prodigus eo ipso, abique novo decreto, ineptus ad contractus celebrandos evadit. Servi naturaliter obligationem subire valent; quamvis in foro civili non affirmentur; at in foro conscientiae implere promissa debent quae abique domini praedictio exequi possunt. Servi, & domini mutua obligatione naturaliter affliguntur possunt. Quare valent, lege naturali spectata, inter ipsos conventiones, & pacta libero consensu peracta. Similiter obligationem naturali Principes implere contractuum sub libidinis initos attingunt; quamvis cogit civiliter a nemine possit. Declarari tamen & Principes a iudice potest alitrius ad id praestandum quod ex contractu tenentur. Tutores, & curatores nequeunt, durante cura, & tutela, cum minoribus, pupillive curare; ut pluribus legitis definitum est. Tandem executores testamentorum nequeunt emere res defuncti, aut de eisdem contractus inire.

inire, absque iudicis, aut aliorum omnium exceptorum voluntate. Neque advocati emere clientium bona, de quibus lites agunt, valent; ut plura iura decernunt. Uxores nequeunt dote, eiusque fructibus, de bonis familiarum contrahere, maritis invitis: quoniam bonum bonorum liberam non habent administrationem. De aliis bonis que preter dotem fecum detulerunt, disponere valent, ut alibi satis explicatum est.

II. *Quæst. I. An pupilli, & minores de aliquibus bonis, inconfultis tutoribus, & curatoribus, disponere valeant?* Resp. Pupillus dicitur annum pubertatis (qui in masculis est quartusdecimus, in feminis duodecimus) non affectus. Aetas proxima pubertati in masculis est annus decimus usque ad quartumdecimum, in puellis est annus nonus cum dimidio usque ad duodecimum. Minores autem nuncupantur qui annum vigesimumquintum non impleverunt: post vocantur *Maiores*. Ad quaesitum respondeo, pupillos, & minores, quando sunt doli capaces, possunt contractus inire de bonis quorum ipsi liberam habent administrationem, qualia ea sunt que ipsi vel a parentibus, vel a tutoribus, amicitive conferuntur, ut pro ingenio & libertate iidem utantur. Ipsi tamen communiter etiam pro hac bonorum dispositione requirunt aetatem proximam pubertati: quod profecto & mihi probatur: quia non ita frequenter ante hoc tempus rationis sua pro incendiis cura hominibus callidis, & versutis contradibus potuerunt. Nam eiusmodi commercia plus iaminis, & rationis requirunt quam plura alia hominum officia.

III. *Bona vero immobilia, aut mobilia, que servando servari possunt, distrahere minores, & pupilli nequeunt absque iudicis facultate; que sine iusta causa concedi non possunt.* Nullam itaque obligationem, siue civilem, siue naturalem, pupilli, & minores contrahunt implendi promissa de præstitis bonis facta, etiam cum licentia tutorum, & curatorum, si iudicis sententia desit: quia ita iura sanxerunt *L. Que tutores 22. C. de administratione tutor.* De bonis mobilibus minor contrahere potest, si curatore careat; & uti beneficio restitutionis in integrum, si legator; & fecus pupillus: quia huic interdicitur esse bonorum administratio. Valet tamen in sui commodum alium sibi devincere. Habita vero auctoritate, & tutoris facultate, tam minor, quam pupillus possunt, de bonis mobilibus, que servando servari nequeunt, contrahere; & obligationem tam civilem, quam naturalem subire. Illa bona mobilia dicuntur

servando servari posse, quæ ultra triennium possunt conservari, ut aurum, gemme, & cetera eiusmodi. Quæ vero triennium non durant, dicuntur servando servari non posse. Si autem absque facultate obtenta contrahant, civiliter litem devincti non mutant.

IV. *Quæst. II. An pupilli, & minores contrahentes, absque tutoris, & curatoris licentia, de re de quibus cum eorumdem facultate contractus iure valent, moveant saltem naturaliter obligati?* Resp. Sero est de bonis mobilibus non pretiosis, que servando servari nequeunt, & alienari cum tutoris, & curatoris assensu; siquidem cum tutoribus, aut mobilibus pretiosis, que servando servari valent, neque cum facultate tutoris, & curatoris pupilli, & minores disponere queunt; ut iam dictum est. Pro licita, & valida harum rerum dispositione iudicis decretum necessarium est.

V. Duplex occurrit hac de re sententia. Prima sustinet, pupillum, & minorem contrahentes de præstitis bonis, inconfultis tutoribus, & curatoribus, naturali lege, & in foro conscientie obligatos esse, tamenlibi liberi in foro civili. Hinc qui cum iidem contractus inivere, non tenentur ante iudicis sententiam data accipere, contraductu rescindere. Quoniam, inquit, Auctoritosisus sententia, pupillus proximus pubertati, & minor viginti quinque annorum doli capaces sunt, liberumque præbere consentium valent. Contractus autem liberi, mutuoque consenti nixus, valet. Accedit quod plures leges hanc naturalem obligationem pupillorum, & minorum declarant. Tandem fiduciosus minor obligatur tum civiliter, tum naturaliter, ut communis sententia fert. Ergo supponit obligationem minoris: quia fideiussor non alitrius, quando principalis nullo modo devinctus est. Hanc sententiam defendunt *Salmanticensis tract. xxv. cap. 1. punct. 5. num. 45.* ubi citant *Sanchez Lib. VI. de Matrim. disp. xxxviii. Rebell. II. Par. Lib. I. quæst. viii. Lugo disp. xxii. sec. 10. Lessium Lib. II. cap. xvii. dub. 8. num. 61. Caslropalaum disp. 1. punct. 4. §. 3. Filicium tract. xxxxi. cap. iii. quæst. iv. Dianam Par. II. tract. v. res. 44. Layman, Tannearum, & alios.*

VI. Contraria sententia mihi probabilior est. Fatentur adversarii, in foro civili nullos esse eiusmodi contractus, intos a pupillis, & minoribus absque curatorum, & tutorum licentia. Cur invalidi? Ex aliqua præsumptione? Minime. Cur ergo? Quia leges

eivus conceptis verbis decernunt, eiusmodi pupillorum contractus nullos esse. Hec enim habentur *L. Infi. §. Quibus alienare non licet. Neque pupillum, neque pupillam, ullam rem sine tutoris auctoritate alienare posse... nec debent solvere sine auctoritate tutoris posse: quia id quod solvunt, non fit accipientis: cum scilicet nullius rei alienatio eis sine tutoris auctoritate concessa sit.* Item *Lib. II. §. de acquir. rer. domin. hæc habentur. Pupillus quantum ad acquirendum non indiget tutoris auctoritate; alienare vero nullam rem potest, nisi presente tutore auctore.* Plures alios textus prætereo brevitate gratia. Leges civiles legitime iustaque obligant in conscientia. Præfate leges irritos declarant recentios pupillorum, & minorum contractus, præfatos inconfultis tutoribus, & curatoribus. Ergo nulli sunt etiam in foro conscientie. Nomen, ut quis in foro conscientie valide contrahat, requiritur libera bonorum dispositio? Sed hæc pupilli, & minores carent. Ergo nulli sunt in utroque foro tum interno, tum externo recentis contractus. Quid quod adversa sententia in nihilum amandæ leges omnes civiles? Alterutrum ergo concedere adversarii coguntur: aut leges civiles non obligare in conscientia; quem manifestum errorem nunquam ipsi admittent: aut si concedant recentis leges obligare in foro externo, utro concedant necesse est, eandem obligare quoque in foro interno. Fatentur, pupillorum, & minorum contractus nullos in foro civili esse. Ergo nulli quoque sunt in foro conscientie. Possent sententiam nostram confirmare ex pluribus antiqvis, quibus leges confirmare adversarii. Sed non est operæ pretium. Vanum, & falsum est quod respondet *P. Viva quæst. 1. art. 5. num. 5.* nempe leges civiles prohibere, non autem irritare eiusmodi contractus. Quod ut evincat, allegat *L. Marcellus ff. de fideiussoribus.* Sed hæc lex perperam omnino obtruditur, cum ibi non examinentur contractus pupillorum, & minorum. Leges quas nos allegavimus, absolute contractus istos, & res ipsa in foro civili irritos, ac nullos declarant. Ergo interpretatio *P. Viva* est arbitrium commentum.

VII. Adversæ sententiæ fundamenta nullos sunt roboris. Ad primum enim dicitur, utique pupillos proximos pubertati, & minores, doli esse capaces, præditosque libertate ad contrahendum, nisi leges civiles obligant, que illorum contractus irritos decernunt. Ad secundum dicitur, aliquas leges civiles obligare pupillos contrahentes sine

tutore in his in quibus facti sunt ditiores, seu quatenus facti sunt ditiores. Ad tertium dicimus, quod fideiussoris pupillorum, cum licentia pupillos nulla facultate pollere ad contrahendum absque vel iudicis, vel tutorum voluntate, dum pro ipsis fideiussent, principalem personam contrahendæ induunt; ideoque implere quod spondent, alitringunt. Nam ipsi, cum fideiussent, sciunt se vel a iudice, vel a tutoribus, prout opus fuerit, obtenturos fideiussentem valide contrahendæ: idcirco ipsi fideiussent tamquam persona principalis. Tenentur ergo qui cum pupillis contrahant absque licentia tutorum, ante iudicis sententiam restitute quod acceperunt.

VIII. Penes omnes convenit, pupillos pubertati proximos posse in propriam commodum sine auctoritate tutoris cum maiore contrahere; non autem in suam incommodum. Hoc quippe privilegio iura tenentam pupillorum ætatem donarunt, quod scilicet iidem in profpere gelis non nocerent, & in adversis lucrarent. Quomobrem si pupillus aliquid emittit, inconfulto tutore, nequit venditor pupillum cogere ad pretium solvendum; sed solum ad mercis restitutionem. Contra si pupillus stare contractus velit, urgere civititer potest venditorem ad mercem per constituto pretio tradendum: Idemque dicendum de minore. Si pupillus, aut minor accipiat pecuniam mutuatam in usus utiles, aut necessarios expendendam, & ex ea factus sit ditior; ad restitutionem tenetur: fecus vero, si mutuo acceptam pecuniam proderit, & in usus superfluos ac inutiles consumpserit. Si tamen mutuator pecuniam dedit bona fide, existimans pupillum eam in usus utiles consumpturum; naturali æquitate pupillus restitutioni obnoxius est.

IX. *Quæst. III. Que iuris solemnitas ad contractuum valorem necessaria est?* Resp. Duplex iuris solemnitas. Altera est accidentaria, que non substantiam, sed quædam formulas in contractibus servandas spectat; ut sunt proclamationes in matrimonio, quibus etiam deficientibus, matrimonium valet, si ut & ceteri contractus omnes validi sunt absque accidentaria solemnitate celebrati. Alia est solemnitas substantialis, que essentiam ipsius contractus respicit, & qua deficiente contractus nullus est. Si autem percontetur, unde colligi dicrimen possit inter solemnitates accidentalem & substantialem, respondeo ex legum diversitate. Nam alia lex prohibet, alia irritat contractum. Lex que tantum prohibet aliquem contractum absque hac aut illa formula, modo, conditione, vel

non irritat eo ipso contractum. Quare communi fere proverbio circumferuntur: Multa prohibentur fieri quae facta tenent. Lex quae modum prohibet, sed etiam irritat contractum, nisi sub praescripto situ celebratur, reddet contractum nullum, si praescripta iuris solemnitate destitutus sit.

X. Quæst. IV. *Contractus qui abique iuris solemnitate substantiis celebrantur, in foro exteriori nullus esse, valet ne in foro conscientiae?* Resp. Convenit penes omnes, contractus matrimonii, & professionis monachice nullus in utroque foro esse, si abique solemnitate substantiis celebrantur. De aliis contractibus Auctores disputant in utraque partem. Prima opinio affirmat, contractus celebratos abique solemnitate substantiis, quique in foro exteriori nulli sunt, validos esse in foro conscientiae. Quoniam leges irritantes contractus fundantur in presumptione doli, vel fraudis. Leges autem, eiusmodi presumptione nixæ, cessante dolo, & fraude, non obligant in conscientia. Siquidem, cessante fine legis, cessat lex. Finis harum legum est declinatio fraudis, doli, & fallaciarum. Ergo dum hæc omnia cessant, contractus validi sunt. Tandem quod lege naturæ validum est, infirmari positiva lege nequit. Quisque autem naturæ lege valet in aliorum dominium ea transferre quorum ipse dominus est. Ergo dum contractantes permittunt merces quarum dominii sunt absoluti, eorum contractus in conscientie foro, sublata omni iuris solemnitate, validi sunt. Heinc testantur ad ipsas causas valere, etiam si iuris solemnitas. Hanc opinionem defendunt *Sorus Lib. IV. de iust. & iur. quæst. v. art. 5. Bannez 2. 2. quæst. lxxi. Prædus cap. xxvi. quæst. vi. Serra 2. 2. quæst. lxxvi. art. 2. conclus. 2. Sanchez Lib. IV. consilii. cap. 1. dub. 14. Filiucius tract. xxxiv. cap. VII. Reginaldus Lib. XXI. num. 105. Lessius. Lugo, Salmonsticenses, qui licet oppositam teneant sententiam, docent de more utraque esse probabiliter. Quo probabiliori principio admisso, alterutrum pro arbitrio seligere poteris.*

XI. Nos, qui non probabilitatem, sed veritatem investigare pro viribus nitimur, recensitam sententiam ut fallam reicimus, & oppositam ut veram, seu veritati propinquioram, amplectimur, tamque hoc pacto evincimus, Omnia iudiciorum bona in ordine ad publica commercia peragenda forenarium potentatum directum & regimini subiacent. Ergo suprema potestates formant, & ritus prescribere valent ad quarum normam celebrari contractus debeant, & quibus non

servatis iriti sint. Porro hæc potestates supremæ a prescribendi quæ publicis commerciis, & societati prævidentur opportuna, non modo bono publico & communi expedit, sed apprime necessaria est. Societas autem & bonum publicum commerciis potissimum, ac negotiationibus nititur. Ergo Legumlatorum maxime est eas præstinere, & statuerè regulas quibus commercia, & negotiationes ordinentur, & regantur, prout opportunum bono communi conferant. Error ergo manifestus est, societati humanæ, & publico bono insulas, asserere, quod subditi in conscientie foro iurarum legum observationi abstracti non sint. Error est a divinis Scripturis, præsertim a S. Paulo Apollolo improbus, his verbis: *Omnia anima potestibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo. Que autem sunt, a Deo ordinata sunt. Ideo necesse est subditi esse non solum propriam, sed etiam propriæ conscientiam.* Ad Rom. XIII.

XII. Catholicorum nemo aperte, & recta se se opponit doctrinæ Apolloli. Nemo inficiari audeat, supremas potestates facultate instructas esse ad subditorum conscientias iustis legibus adstringendas; sed per cunctulos & anfractus adversus eiusmodi leges machinantur non pauci. Arguantur, leges iustas & absolutas utique conscientias ergere subditorum. At leges contractus irritantes, absolutæ non sunt; sed presumptione doli & fraudis, in contractibus occurrentium, nituntur. Fraudibus ergo sublatis, leges conscientiam non devincunt: quia, cessante fine legis, cessat lex. Quo principio constituto, in summo occidunt leges omnes. Sophistica cavillatio seipsum corripit, si advenas, legumlatorum experimento cognoscens, quam frequenter fraudes in commerciis serpant, regulas & formulas præscriptas, absolute in omni contractu servandas; & quavis in hoc aut illo contractu reipsa nec fraudes, nec doli occurrant; tamen ob bonum commune absolute decernunt, nullum esse quemcumque contractum præscripta solemnitate destitutum. Quilibet obtrudere posset, in hoc aut in illo contractu cessare legis finem, nullam adesse fraudem; atque adeo validum esse. Heinc leges maximam invehentur confusionem. Siquidem iidem omnino contractus solemnitate legum carentes, essent, & non essent nulli; essent, & non essent validi iuxta varia hominum commenta, qui pro ingenio, & commodo leges eladerent, & in propria sentia detorquerent. Quare sapientes Legislatores, ut & turbulen-

len-

lenta legum interpretamenta, & humane societatis confusionem tolerent, absolutas leges rogant, quæ ritus & conditiones in contractuum celebratione servandas præscribunt. Nunc singuli contractantes ex arbitrio, mutuoque consensu conditiones, & formulas honestatis & naturæ iuri non repugnantes statuerè valent, in contractu inveniendos, quibus fractis, inanis contractus fiet? Et quod privati prescribere valent, id veterum supremis potestatibus erit?

XIII. Ex his quæ dixi, corrumpunt adversæ sententiæ fundamenta. Leges non fraudis, doli, vel presumptione nituntur; sed scientiæ periculi, & fraudum, quæ reipsa occurrunt, & occurrere possunt. Quod periculum absolute semper consistit; tamen illius periculi effectus in hoc aut in illo casu non accidit. Leges quod se & natura sua accidere solent, respiciunt; & ideo absolute aut veterant, aut præcipiunt quod bono communi consensu naturali obtinent; sed ad eisdem cultodiam, & sectorem observantiam instituta sunt. Eo quippe pertinent eiusmodi leges ut a fraudibus & doli ea quæ iuris naturæ sunt, in violata consistant. Quod ultimo loco opponunt adversarii, falso laborat supposito, ut dicitur. Nam testamentum ad ipsas causas legum ipsarum beneficio exemptum est ab iis solemnitatibus ritibus quibus subiacent alii contractus: idcirco validum est.

XIV. Quoniam opportuna occasio sese sponte offert patefaciendi lectori meo quæ sit vis modi opinandi probabiliter, qui per universam christianam Theologiam grassatur, transcribo consuetum quod Salmonsticenses tract. xiv. cap. 1. par. 6. num. 52. ex utriusque opinionis probabilitate colligunt, consecrari iustitiam non tam periculosam, hincque ritus, quos ergo magnopere colimus, suspicimus, adscribendum esse, quam ipsi modo opinandi probabiliter, quem necessario consequuntur absurdissima laxitates, quæ motum integritatem pervertunt. Serio perpende quæ laudati Theologi scribunt; & tute ideo ceto.

XV. Cum ergo utraque dicta sententia probabilis sit, qui primam sequi vellet, poterit, si heres, aut legatarius institutus, testamenti minus solemnibus, hereditatem, vel legatum procurare, & si adipiscatur, retinere; & idem est de aliis contractibus. Et secundum nostram sententiam, poterit heres ab intestato non dare hereditatem,

aut legatarius testamenti minus solemnibus, quia secundum illum invalidum manet testamentum, etiam in foro conscientie; idcirco, eoque succedit heres ab intestato, ac si contractum non esset. Sed quia probabilior est, diximus hanc sententiam, poterit dicitur, heres uti occulta compensatione, si legatarius, aut heres institutus aliqua via legitatum, aut hereditatem adierit: quia, ut diximus (tract. XIII. cap. 1. par. 10. §. 3.) datur locus compensationi, quando est probabile sententia, quod sibi talia bona debentur. Sed hoc non poterit heres, aut legatarius facere, si heres ab intestato, non reddere quod in testamento minus solemnibus redditum est, etiam si conformate sententia, vel sententia, non iudicet, si velit aliena opinioni, quod sibi probabile est, probabilem: quia, eo quod sit probabile, si aliquid debet, locus compensationi non datur; ut ibidem §. 3. num. 210. probabile est, vinitus. Sed adhuc posse, utramque sequentem opinionem saltem ut probabilem, tenent Villalobos, & Lessius.

XVI. Quæ non implem folia, si omnia periculi vellem sortia, fraudes, rapinas, & scandala, quæ inevitabiliter præsumuntur opinandi modum consequuntur? Verum hæc omnia breviter studio præfati lectori perpendenda remitto. Quid refert quod eiusmodi opinatores iudicent aliquam opinionem probabilem, seu veritatem conformiorem esse, si simul concedant, tibi licitum esse amplecti alteram contrariam, quam cognoscis a veritate remotiorem: & iuxta hæc opinandi contrarietatem te posse testamenta, legata, contractus, negotia, commercia ordinare, dirigere, merces dare, retinere, latrocinari, & alia id genus, quæ occulte te compensare, & alia id genus, quæ necessario inde proficiuntur? Præfatus opinandi modus demonstrat ab Ecclesiæ sententiis ferenda iudicia sunt. & Probabiliter eisdem usam etiam in eiusmodi argumentis adhibendum prædicant. Verum de hoc alias. Nunc collige dumtaxat quas in commercio, in societate perturbaciones, quæ fructu invehat Probabilibus, cuius uti heredes ab intestato, & heredes instituti, legatarii, & contractantes omnes possunt quæ sibi magis favet, opinionem eligere, & iuxta ipsam opinandi diversitatem clam & occulte bonum sibi mutuo surripere. Ultra fateor, fructus contrarietatem latitare, & Theologos in huiusmodi contrarias partes abire. At semel posito quod non possit diligi examen agnoscas opinionem veritatis propinquiorum, opposita minus probabilis improbanda est; & unica incedenda est femi-

femi-

sentia; cum una sit via que ad vitam ducit. Et illi qui per oppositas ambulare vias contendunt, vereor ut portum sint allocuturi.

CAPUT VIII.

Quomodo iuramentum confirmet contractus iure naturæ, vel positivo irritos.

I. Impedita est questio proposita, ideo diligenter enucleare illam debemus, & que certa sunt, ab incertis seingere. Et primo omnes hæc duo distinguunt, nempe iuramenti valorem, & contractus confirmationem. Iuramentum validum est, quando invocatur divinum testimonium in veritate confirmationem; servandumque est religionis titulo, etiam si cui iuratur, nullum ius acquirit. Confirmat contractum, quando contractus validus est; & tum non modo religionis, verum etiam iustitiæ debitum inducit, quod transit ad heredes. Iuramentum, si vero confirmet contractum, siue fecus, validum est, quoties impleri sine peccato, & damno alterius potest. Ideo observandum, quod dum confirmat contractum, dispensationem non excipiat ob tertii damnum; admittit vero eam, iuxta occurrente causa, dum contractum non firmat.

II. Exciipiunt tamen aliquos casus Auctores in quibus iuramentum non firmat contractum, & servari sine peccato potest, nec tamen obligat. Primus est renuntiatio Novitii, inconsulto Episcopo, vel eius Vicario, facta & iurata intra duos menses proximo professioni. Quoniam Tridentinum *sess. xvi. cap. xxv. de Reg. irritat* tum renuntiationem, tum iuramentum. Secundus casus quem producant, est, cum quis promissionem facit, eamque iurat in favorem tertii absentis, vel presentis, qui promissum non accepit; quia iuramentum sequitur naturam actus cui adicitur. Si promissio facta ob defectum acceptationis nulla est, nullum quoque iuramentum est eam comitans. Ita docent Salmanticenses *loc. cit. punct. 7. num. 59.* ubi pro eadem opinione citant Sanchez, Lessium, Bonacinum, Trullenchum: qui duo ultimi addunt, promissionem hanc revocari posse, etiam si promissor iuraverit se illam non revocaturum.

III. Sed hanc opinionem ego reputo falsam: quia, ut in tractatu de iuramento dixi, veritas iuramenti promissori est executio rei promissæ. Ergo quoties promissio non impletur, peritum evadit iuramen-

tum. Revocari atque promissio non acceptata valet, ordine iustitiæ spectato. At iurata cum sit, ad vitandum periculum impleri debet. Tum solum revocari promissio non acceptata, etiam si iurata, posset, quando promissor iuramentum adiecit, respectu habito, ad acceptationem promissarii. Ceterum si absolute iuravit se velle promissionem non acceptatam implere, servandum est iuramentum. Si tibi rigida hæc doctrina est; tu ex illis es qui incauta, & sine necessitate multiplicata Christianorum iuramenta defendunt. Non iurant illi nulli necessitate urgente; & omnis doctrina rigor cellabit. Familiariter isti habent contingenter iurandi corruptelam. Deinde cum incommoda illis est iuramenti observantia, non erubescunt contendere, ut Theologi opinionentiam inveniunt, qua a servando iuramento liberentur. Absurdissima est opinio Bonacina, & Trullenchii, aliter tamen, revocari promissionem posse, etiam si promissor iuraverit se illam non revocaturum. Equi fieri potest ut hoc in calu peritum vitetur?

IV. Quest. I. An iuramentum vel dolo, vel metu extortum, quantum contractum cui adicitur, non confirmet, validum sit, & servandum? Resp. Aliqui confundunt iuramentum dolo extortum cum iuramento ex metu facto. Quando dolus, seu error veritatis circa substantiam rei, avertit omnino voluntarium, libertatemque consentis. Ideo iuramentum per errorem, seu dolum circa substantiam rei extortum, nullum suapte natura est defectu voluntarii consentis. Si nihil quippe promissionem per errorem extortor, inest natura sua conditio, nihil deceptio occurrerit; neque iuramentum altingit ultra iurantem intentionem. Qui autem deceptus iurat, nullo modo se lo obligare intendit. Tota ergo disputatio est de iuramento metu extorto.

V. Vera sententia, quam propugnandum suspicio, validum iuramentum metu extortum asserit. Eam conceptis verbis Angelicus docet 2. 2. *quæst. lxxxix. art. 7. ad 3.* In iuramento quod quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem qua obligatur homini cui aliquid promittitur; & talis obligatio tollitur per coactionem: quia ille, qui vim intulit, hoc meretur ut ei promissum non servetur. Alia autem est obligatio qua quis Deo obligatur, ut impleat quod per nomen eius promittit; & talis obligatio non tollitur in foro conscientie: quia magis debet damnus temporalis sustinere quam iuramentum violare. Possit tamen repetere in iudicio quod solvit, vel

Pre-

prelato denuntiare, non obstante quod contractum iuravit: quia tale iuramentum vergeret in deteriorem exitum: esse enim contra iustitiam publicam. Hæc S. Thomæ doctrina pluribus iuris decretis confirmata est. Si quidem cap. Debitorum de iurando statuitur, iurata iuras solvendas esse vi religionis iuramenti; quomodo is qui accipit solutionem, restitutioni sit obnoxius. Plura alia iura præterea; & rationem quam Angelicus adducit, paucis perstringo. Iure naturæ attingitur verum efficere id cuius testem Deum invocamus; ut vitemus iniuriam Iumnam que infertur Dei maiestati irrogaretur, si testem falsi Deum induceremus. Ex alia parte iuramentum, metu licet extortum, voluntarium est, atque adeo validum. Hanc S. Thomæ doctrinam defendunt Caietanus 2. 2. *quæst. lxxxix. art. 7. Sotus Lib. VIII. de iust. et lxxxi. art. 7. Suarez de Relig. Tom. II. Lib. II. cap. xi. Salmanticenses tract. xv. cap. I. punct. 7. §. 1. num. 61.*

VI. Quest. II. Utrum iuramentum contractum nullum efficiat validum? Resp. Primo extortum est, iuramentum non firmare contractum iure naturæ nullum: quia contractum naturam, & substantiam mutare, vel formam iuramentum requirit. Quod ad contractus iure positivo irritabilis pertinet, dum ius irritat, aut rescindibilem contractum declarat in creditoris odium; tum iuramento contractum non firmari certum est: quia tum ius privat creditorem quacunque actione adversus iurantem. Sic si quis iurat latroni, usurario, aliique quibuscunque ex metu gravi solvere centum; hæc promissio iuramento facta non fit, nec valida, nullumque latrones, feneratoros, simileque creditores ius acquirunt adversus iurantem promissionem. Iuramentum tamen ob divini nominis maiestatem, & reverentiam eidem debitam servandum est. Quando contractus rescindibilis a iure decernitur ob bonum publicum, commoneque utilitate, similiter iuramentum non firmatur: quia tum contractus est illicitus, & nullus. Iuramentum autem vinculum non est rei illicitæ & præter. Nec privatus aliquis renuntiare id potest quod in bonum commune cedit. Et tale iuramentum nullum est; sicuti nullum est iuramentum quo Clerici renuntiant proprio foro; & iuramentum quo confirmatur matrimonium metu extortum: quia hæc ob publicam utilitatem verita sunt. Quando vero contractus irritabilis, & rescindibilis decernitur in favorem ipsius contrahentis, seu iurantem, directè & per se iuramentum adiectum con-

tractui eundem confirmat. Quoniam quique cedere iuri suo potest, seu ei quod in proprium illius commodum introductum est. Porro iuramentum naturam contractus sequitur. Contractus præfatus natura sua validus est, solumque iure positivo rescindibilis. Huic iuri renuntiare iurans valet; cum directè & per se illius commodum respiciat. Ergo iuramentum adiectum firmat contractum natura sua validum. Heinc iuramento confirmantur donationes inter patrem & filiumfamilias, inter maritum & uxorem, & que sunt a minoribus abique curatoris voluntate. Quando vero contractus quos ius civile irritat, sunt iuri etiam in foro conscientie, & pupillorum verum immobilium minorum, & pupillorum æquum iudicis decreto, & contractus prodigi declarati, & ceteri contractus omnes in quibus sollemnitas substantialis non servatur: eiusmodi contractus, iuramento etiam adiecto, non confirmantur. Pures alia difficultates resolute sunt in tractatu de iuramento.

CAPUT IX.

De restitutione in integrum, & de iis quibus hoc beneficium competat.

I. Communis finis restitutionis in integrum est pristini status reintegratio iudicis auctoritate facta. Beneficium institutum est potissimum in favorem minorum; & tunc locum habet, quando contractus, iuris forma spectata, validus ratuque fuit; sed in eo lævis minor est ante completum annum xxv. Idcirco iudicis auctoritate in proprium statum revocatur. Hæc in priorum statum restitutio fit aut contractum rescindendo, aut pretium, in quo læsus minor fuit, augendo, etiam infra dimidium lævis contingerit. Si minor ante xxv. annum completum læsus fuit, datur hoc beneficium quadringentum post præfatum tempus; nempe usque ad annum xxxix. ut colligitur ex *Cod. de tempor. in integr. l. ultim.*

II. Quest. I. Quibus in casibus petere minor possit beneficium restitutionis in integrum? Resp. Primo certum est ad illius beneficium ulum necessarium esse læsionem in notabili quantitate. Quod quidem si prudenter contractus celebratus sit, læsioque parva fuerit, hoc privilegium locum non habet: quia lævis læsio in iure pro nihilo computatur. Gravis autem, vel parvas læsionis colligenda est tum ex damno emergente, tum ex lucro cessante, tum ex tota quantitate negotii de quo agitur. Insuper læsio vi ipsius contractus,

non

non allunde, derivetur oportet. Hac revocatio in litum priorem, aut pretii compensatio fieri auctoritate propria nequit, sed tantum iudicis sententia. Quibus delibatis, ad quaestum respondeo, locum habere hoc privilegium primo in venditionis contractu, si in eo laesus minor sit, vel quia nempe iusto minoris vendidit, aut quia rem vendidit quam vendere non debebat; hoc in casu adversus quemcumque agere possessorum poterit, ut eandem recuperet. Secundo si minor pecuniam mutuo accipiat, eamque prodigat, non teneatur restituere, nisi id in quo factus locupletior est. Tertio si debitor pecuniam minoris solvat, inconsulto curatore, solutio civiliter nulla est. Quare si minor eam amittat, insuliter consumat, si denique non duret aut in specie, aut in aequivalenti, nempe in utilitate minoris conversa, debitor liber non manet, & cogi per iudicem potest ad novam solutionem. Quarto si in contractu gratuito sit minor graviter laesus, praefato gaudet privilegio, ut dum rem magni valoris donat absque rationabili causa. Si enim pruden-ter donatio fuerit, & ob honestam rationem, puta ad remuneranda obsequia accepta, quae remuneratione digna sunt, vel nuptiarum intuitu, personarum qualitate spectata, quibuscumq; intercedat consanguinitas, aut alia peculiaris circumstantia; valida est, & a privilegio restitutionis in integrum immunis. Postremum si laesus minor sit in quasi contractu, vel quia imprudenter lucrosam hereditatem repudiavit, vel perniciosam accepit, vel deteriorem partem elegit, restitutionis in integrum privilegio praefatur. Heine collige, quam cauti, & circumpecti esse debeant qui cum minoribus contrahunt.

III. Quæst. II. Quibus in casibus caret minor privilegio restitutionis in integrum? Resp. Si contractus celebratus sit iuxta iuris formulas, & aequitatis regulas; ut si rem quam vendere minor valet, iusto pretio vendat; restitutioni in integrum locus nullus est; etiamsi merx pereat. Similiter si contractum iniit in quo aequaliter lucrari ac damnari pati valet, uti dicto privilegio nequit: quia

prudenter iniit contractus fuit. Item si contractum in minori aetate celebratum factus maior ratum habuerit, aut si in minori aetate iuramentum contractui adiecerit, privilegio dicto caret.

IV. Quæst. III. Restitutio in integrum comprehendit ne fructus perceptos ex merce vendita, aut donata? Resp. Si bona alienata sint contractu gratuito, aut irrationabili donatione, restitui percepti fructus omnes debent, detractis in istem colligendis expensis. Contra si contractus non gratuito, sed oneroso, nempe iusta venditione, alienata bona sint; nulla fructuum restitutio facienda est. Disputant tamen hac de re Icti: nam plures contendunt restituendos esse fructus, dum alienatio fundi perniciosa minori est. Qua de re iudicium meum suscipendo, & cum hoc exori consuetudine plurimum ponderat. Ceterum absolute loquendo, si restituendus fundus sit, quia detrimentosa fuit minori venditio, iatis congruum videtur quod fructus quoque restitui debeant. Qua de causa dictum est, summo- pere circumpectos esse debere illos qui cum minoribus contractus ineunt.

V. Quæst. IV. Minor cui solutio illegitime facta est, uti ne tuta conscientia possit privilegio restitutionis in integrum? Resp. Admittunt communiter Auctores. Quia lex concedens hoc privilegium non fundatur in fraudis praesumptione, sed id periculo fraudum; atque adeo bonum commune, & univiersale spectat. Porro cum iusta lex sit, eamdem prohibito uti minores possunt. Semper tamen etiam in his aequi & boni regulæ spectanda sunt, atque circumstantia.

VI. Quæst. V. Sunt ne alii quibus praeter minores concessum privilegium sit restitutionis in integrum? Resp. Sunt Ecclesiae, monasteria, hospitalia, & alia pia loca. Hac loca quadriennio a celebratione contractus privilegio praefato uti valent; immo si Ecclesiae enormiter laese sint, ultra quadriennium extendunt privilegium non pauci: qui tamen advertunt, frui eodem privilegio non posse Ecclesiasticos in suis privatis contractibus quos in proprium commodum celebrant.

DISSERTATIO II.

DE EMPTIONE, ET VENDITIONE.

PRÆLOQUIUM.

UÆ hæcenus de contractibus in communi diximus, levioris momenti sunt, si cum iis comparetur quæ de contractibus sigillatim, & in particulari dicturi sumus. Idcirco seipse & breviter de illis, sote & distincte de illis sermo nobis erit. Et primum contractus quos onerosos, seu non gratuitos vocant, enucleabimus. Hos inter venditioni & emptioni, quæ sunt duæ reciproce unius contractus partes, primum locum tribuimus: sicut enim illæ quibus humanum commercium, & negotiationis potissimum perficiuntur. Illius origo perspicue exponitur ff. de rei. l. i. his verbis: *Origo emendi, vendendique a permutacionibus capit. Olim enim non ita erat numerus: neque aliud merx, aliud pretium vocabatur: sed unusquisque secundum necessitates temporum, ac rerum, utilibus utitur permutabat, quando plerumque evenit ut quod alteri superest, alteri defuit. Sed quia non semper, nec facile concurrebat, ut cum tu haberes quod ego desideraverim, invicem habere quod tu accipere velles, electa materia est subius publica, ac perpetua officio difficultatis permutacionum aequalitate quantitas subserviret: eaque materia forma publico percussa, usum, dominiumque non tam ex substantia præbet, quam ex quantitate, nec ultra merx utrumque, sed alterum pretium vocatur.*

§. 1. Sed an sine quantitate venditio dici hodieque possit, ambigatur, veluti si ego rogam de diti, ut tantum acciperet, Sabini, & Cassius esse venditionem, & emptionem putant: Nemo, & Proculus permutacionem, non emptionem hoc esse. Sabini, Florenti teste, qui exercitum Græcorum ære, ferro, haminibusque vitam emere referit illis verbis:

Hinc quidem vinum emebant comari Achivi,
Alii quidem ære, alii autem splendide ferro,
Alii vero pelibus, alii autem ipsis vaccis,
Alii autem mancipiis....

Sed si merx permutacionem significare videtur, non emptionem; sicut illi:
Hinc rursus Glauc Saturnius mentes exemit Iupiter,
Qui cum Tydide Diodeme arma mutavit.

Magis autem pro hac sententia illud diceretur quod alias idem Poeta dicit:
.... Emit possessionibus suis.

Sed verior est Nerus, & Proculi sententia: nam ut aliud est vendere, sic aliud est pretium, aliud merx. Quod in permutacione differunt non potest, uter emptor, uter venditor.

§. 2. Est autem emptio iuris gentium; & ideo confessione peragitur; & inter absentem contracti potest, & per unicum, & per litteras.
Hanc huius contractus originem indicat S. Thomas 2. 2. quæst. lxxvii. ar. 1. Nec in ea explicanda dicitur immemorandum; sed contractus natura, & proprietates explicari diligenter a nobis debent.

CAPUT I.

Notiones contractus venditionis, & emptionis.
Quando ut huius contractus rerum dominium transferatur.

Diximus huius contractus notiones exhibent Icti, & Theologi. Communiores hæc sunt. Emptio est pactio determinati pretii pro merce dandi. Venditio est pactio meris danda pro determinato pretio. Ii

duo pariales contractus in unum coalescunt, ut dixi supra, qui definiuntur hoc pacto valet. Contractus onerosus mutuo consensu peractus dandi mercedem pro pretio determinato, & pretium determinatum pro merce determinata. Onerosus, & non gratuitus, dicitur contractus quia vicissim obligatio oritur, in vendente danda merces, in emente pretii solvendi. Merces nomine veniunt bona mobilia, & immobilia, iura, & actiones, quæ vendi possunt. Pretium est numisma, seu pecu-